İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Yıl: 2013 Cilt: 23/Güz ISSN: 0085-7432

TÜRKİYAT MECMUASI

KURUCU
ORD. PROF. M. FUAD KÖPRÜLÜ

MÜDÜR
PROF. DR. A. AZMİ BİLGİN

İSTANBUL

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

Yıl: 2013 Cilt: 23/Güz ISSN: 0085-7432

TÜRKİYAT MECMUASI

KURUCU
ORD. PROF. M. FUAD KÖPRÜLÜ

MÜDÜR
PROF. DR. A. AZMİ BİLGİN

İSTANBUL

Türkiyat Mecmuası

Cilt: 23/Güz, 2013, ISSN: 0085-7432

Sahibi/Owner

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü adına Müdür
Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN

Editörler/Editors

Doç. Dr. Abid Nazar MAHDUM
Doç. Dr. İbrahim ÇEŞMELİ
Yrd. Doç. Dr. Ayna Askeroğlu ARSLAN

Yazı İşleri Müdürü/Editor in Chief

Yrd. Doç. Dr. Sinan ÇİTÇİ

E-Dergi Yöneticisi/E-Journal Director

Arş. Gör. Dr. Kadriye Figen VARDAR

Dergi Sekreteryası/Journal Secretariat

Öğr.Gör. Dr. Fatma Meliha ŞEN
Arş. Gör. Selim AHMETOĞLU
Arş. Gör. Mehmet Fatih KESMECİ

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN
Prof. Dr. Mualla Uydu YÜCEL
Doç. Dr. Abid Nazar MAHDUM
Doç. Dr. İbrahim ÇEŞMELİ
Yrd. Doç. Dr. Cemal AKSU
Yrd. Doç. Dr. Ayna Askeroğlu ARSLAN
Yrd. Doç. Dr. Ramazan BALCI
Yrd. Doç. Dr. Sinan ÇİTÇİ
Yrd. Doç. Dr. Ömer KUL

YILDA İKİ KERE ÇIKAR
ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK DERGİDİR

Semi-annually / International Refereed Academic Journal

Türkiyat Mecmuası, ASOS Index, MLA International Bibliography ve EBSCO (Academic Search Complite) tarafından taranıp indekslenmektedir

Türkiyat Mecmuası is being indexed by ASOS Index, MLA International Bibliography and EBSCO (Academic Search Complite)

Dergimizdeki yazılar, kaynak gösterilerek alıntılanabilir.
Yazıların tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Quotations are allowed by indicating the source. All responsibilities of the articles belong to the writers

Baskı/Print

Step Ajans Reklamcılık Matbaacılık Tanıtım ve Organizasyon Ltd.Şti.
Göztepe Mh. Bosna Cd. No:11 34200 Bağcılar/İSTANBUL
Telefon: 0212 446 88 46
E-posta: stepajans@gmail.com
Matbaa Sertifika No: 12266

Yazışma Adresi/Correspondence Address

İ.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Horhor Cad. Kavalalı Sk. 5/4, 34080 Fatih/İstanbul
Telefon: +90-212-440 00 00-26654
E-posta: turkiyatmecmuasi@istanbul.edu.tr

İÇİNDEKİLER

MAKALELER.....1-230

Abdulselam ARVAS

Songköl'de Bir "Curt": Meder İsmailov'un Ailesi ve Yaşam Tarzları

The "Curt" in the Songköl: Family of Meder Ismailov and Their Lifestyles 1-18

Ali CANÇELİK

Divan Şiiri-Osmanlı Klâsik Musikisi İlişkisi ve 18. Yüzyıl Divan Şiirinden Örnekler

Relationship Between the Divan Poetry & Ottoman Classical Music and Samples from 18th Century Divan Poetry.....19-36

Ekrem DEMİR

Atebetü'l-Hakâyık'ta Geçen Deyimler, Atasözleri ve Özdeyişler

Idioms, Proverbs and Aphorisms in the Atebetü'l-Hakâyık.....37-52

Mustafa KILIÇARSLAN

Karamanlıcada Ünlü Varlığı Üzerine Bazı Görüşler ve ó ve ú Ünlüleri

Some Opinions on the Existence of Vowels in Karamanlı Turkish: Vowels of ó and ú.....53-64

Ömer KUL

Terör Üzerinden Global Savaş ve Sözde Uygur Terör Tehdidi (1990-2011)

The Global War on Terror and the Narrative of the Uyghur Terrorist Threat.....65-98

TERÖR ÜZERİNDEN GLOBAL SAVAŞ VE SÖZDE UYGUR TERÖR TEHDİDİ (1990-2011)

Ömer KUL[*]

ÖZ

11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de İkiz kulelere yapılan saldırı ile dünya kamuoyunda terörle mücadelede yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönem küresel teröre karşı dünya devletlerinin birlikte hareket etmesini arzularken, aynı zamanda küresel aktörlerin kendi çıkarlarına uygun zeminler oluşturmasını da beraberinde getirmiştir. 2001 sonrası yaşanan gelişmeler değerlendirildiğinde teröre karşı mücadelede despot idarelerine terör faaliyeti kılıfı ile meşru zemin hazırlama düşüncesinde olan devletlerle de karşılaşılmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti ise bu devletlerin başında gelmektedir. Çin, Doğu Türkistan topraklarında yaşanan küçük bir nümayişi bile dünya kamuoyuna terör olarak lanse etmek, buna mukabil zikredilen coğrafyada uyguladığı despot idareyi meşrulaştırma yollarını aramıştır. Bu çalışma ile Çin'in 11 Eylül sonrası gelişmeleri yorumlaması, Doğu Türkistan'da yaşanan olaylara bakışı, daha da önemlisi teröre karşı küresel savaşta gerçek niyeti, 1990-2011 tarihleri arasında yaşanan olayların analiz edilmesi suretiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin, ABD, Doğu Türkistan, Uygur, Terörizm.

[*]Yrd.Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, kulomer@hotmail.com

THE GLOBAL WAR ON TERROR AND THE NARRATIVE OF THE UYGHUR TERRORIST THREAT

ABSTRACT

In the global media, a new era has been ushered in the war on terrorism as a result of the 11 September 2001 terrorist attacks on the twin tower of United States. This era, on the one hand, aimed a collective counter-attack of the world powers against the global terrorism, on the other hand, concomitantly laid the suitable basis for the self-interests of the global actors. Considering the new developments after 2001, "war on terrorism" has been misused by various despotic powers as a pretext of their arbitrary activities, in other words they have used this concept to legitimize and camouflage their despotism. To give an example, the small petty protests in East Turkistan have been introduced into the world media as the terrorist activities by China to be able to legitimize its despotic administration in the mentioned region. By analyzing the events in between 1990-2011, this study shows China's assessments of the developments after 9/11, its view about the incidents have occurred in East Turkistan, and more importantly, shows its true intention behind its taking part in the global war on terrorism.

Keywords: China, East Turkistan, Uyghur, Terrorism

Giriş

ABD Başkanı George W. Bush önderliğinde 2001 yılında "*terörizme karşı dünya devletleriyle birlikte mücadele*" edilmesi kararlaştırılmıştı. Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ise bunu Uygurlar arasındaki sözde militanlara karşı kendi "*terörle savaş*" mücadelesi olarak kabul ettirmeye çalışmıştır. Kanaatimizce bu durum ÇHC'nin Uygur Özerk Bölgesi (UÖB)'nde asırlardır devam etmekte olan hâkimiyet ve asimile siyasetinin son halkasını oluşturmaktadır[1]. Son 60 yılda Çin'in izole edilmiş bir parçası olan bölgenin dış dünya ile bağlantısı kesilmiş durumdadır. Terörle ortak mücadele adına anlaşmalara imza atan ÇHC, ABD'nin Irak ve Afganistan'da dışarıdan terörle mücadele çabalarının aksine, sadece kendi çıkarına uygun gördüğü içerideki sözde terörizmi dünya kamuoyuna duyurma çabasına düşmüştür.

[1] Bölgenin ismi tartışmalı konulardan biridir. Doğu Türkistan adı 18 Kasım 1884'de "*Xin-jiang*" veya "*Yeni Bölge*" şeklinde ilk olarak Mançu hanedanlığı zamanında değiştirilmiştir. Bölge hem Çin hanedanlıkları, hem Guo-Min-Dang hem de Komünist işgalinde asırlardır zulme maruz bırakılmış ve 1955 sonrasında da "Xin-jiang Uygur Özerk Bölgesi" adı ile Pekin'in sıkı kontrolü altına sokulmuştur. Zaten bölgeye verilen Xin-jiang tabiri dahi Çin'in tezlerini çürüten bir lakap olarak önümüzde durmaktadır. Günümüzde Doğu Türkistan davası güdenler Uyguristan yerine atalarının dedikleri gibi Doğu Türkistan tabirini kullanmayı yeğlemektedir. Bununla birlikte bölgeye Uyguristan deme eğiliminde olanlar da vardır. "*Doğu Türkistan*" tabiri daha ziyade "*Türklerin ülkesi*" manasında batılı araştırmacılar tarafından kullanılagelen bir terim olmuştur. Xin-jiang, Sincan veya Doğu Türkistan tabirlerini kullanmak bir nevi bölge üzerinde çatışmanın diğer bir ifadesi olarak durmaktadır. Çalışmamızda tarihi hakikatlere uymak üzere bölge adının 1955 tarihinde değiştirilmesine kadar "*Doğu Türkistan*", sonraki dönemi ifade etmek üzere bugünkü yasal adı olan "*Uygur Özerk Bölgesi (UÖB)*"ni kullanmayı uygun gördük. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Emin Buğra, *Doğu Türkistan Tarihi Coğrafî ve Şimdiki Durumu,* Güven Matbaası, İstanbul 1952, s. 27; Erkin Alptekin, "Doğu Türkistan'a Şingcang ismi verilişinin 95. yıldönümü", *Bayrak Gazetesi,* 14 Kasım 1979, s. 2; Li Sheng, *Çin'in Xin-jiang Bölgesi Geçmişi ve Şimdiki Durumu,* (çev. Xu Xinyue), Xin-jiang Halk Yayınevi, Urumçi 2006, s. 117; Ahmet Taşağıl, "Esaretteki Son Türk Yurdu", *Tarih ve Medeniyet,* No: 37, Nisan 1997, s. 24; İdil Nilay Demir, "*Xin-jiang'da Çin Politikası*", A. Ü. Sinoloji Anabilim Dalı Basılmamış Lisans Tezi, Ankara 1988, s. 1; Ömer Kul, *Osman Batur ve Doğu Türkistan Millî Mücadelesi (1941-1951),* İstanbul Üniversitesi, Sos. Bil. Enst. Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2009, s. 27. Gülçin Çandarlıoğlu**,** *Özgürlük Yolu, Nurgocay Bahadır'ın Anılarıyla Osman Batur,* DTV Yay., İstanbul 2006, s. 15'de Doğu Türkistan'a "*Yeni ülke*" anlamına gelen "*Hsin-chiang*" adının Japonya'da yetişmiş, Çin asıllı Sheng Shi-cai'in adamları tarafından 1933 senesinde takıldığını ve Rusya ile anlaşıp yeni bir rejim kurulduğunu belirtilmektedir. Doğu Türkistan Göçmenler Derneği tarafından neşredilen *Doğu Türkistan* adlı broşürde ise: "*Doğu Türkistan'ın bir Türk-İslâm ülkesi olduğunu unutturmak için, 1876 yılından sonra, Çinliler buraya Xin-jiang adını vermişlerdir. Xin-jiang yeni sömürge anlamına gelmektedir*" ifadelerine yer verilmektedir.

ÇHC'nin bu tutumu meseleye hangi gözle baktığının bir delili durumundadır.

Yaşananlar göstermiştir ki, *"Terörle savaş"* ÇHC'nin öncelikli hedefi olmaktan uzaktır. ÇHC sözde bütün militan Uygur örgütlerini ortadan kaldırmaktan ziyade Doğu Türkistan'da kendi siyasetini gerçekleştirme ve 11 Eylül sonrasında uluslararası anlaşmaları menfaatine kullanma çabasındadır. Aslına bakıldığında ÇHC, terörün bitmesinden değil, terörizmden istifade etmenin yollarını aramaktadır. Bu açıdan bakıldığında ÇHC'nin terörle mücadele faaliyetleri tartışmalıdır. Hakikatte ise ÇHC'nin uluslararası terörizmle mücadeledeki tutumu Uygurların önünü kesmeye yöneliktir. Bu durum en yalın ifadeyle son 10 yılda ÇHC'nin terörle mücadele politikalarının bir sonucu olarak, Uygurların insan hakları konusunda kapsamlı kısıtlamalara maruz kalmasına neden olmuştur. Bu bağlamda kâğıt üzerinde de olsa eleştirilen ve tehdit edilen demokratik Uygur teşkilatları daha temkinli bir hareket haline dönüşmeye başlamıştır. Buna mukabil ÇHC, Uygur teşkilatlarının insanî çabalarını uluslararası topluma terör faaliyetleri olarak sunmaya devam etmektedir. Pekin yönetimin ana gayesi sözde Uygur terörizmi konusunda hâkim bir anlatının oluşturulması ve sonuçlarının dünya kamuoyunda kendi lehine temayüz etmesini sağlamaktır.

1. Doğu Türkistan İslam Hareketi ve Sözde Uygur Terörizmi

Uygur terör tehdidi konusunda anlatı büyük ölçüde Türkistan İslam Partisi (TİP) olarak tanımlanan dönemde, Doğu Türkistan İslam Hareketi (DTİH) adı verilen örgüte karşı ÇHC tarafından yapılan suçlamalara dayanmaktadır. Uygur siyasi hareketlerini okuyan herhangi biri Uygurların içerisinde bulunduğu bu örgütü 2001 öncesinde duymuş olsaydı muhtemelen bunun hakkında az da olsa birkaç söz edebilirdi. Son 20 yılda UÖB'deki etnik şiddet ve sivil huzursuzluğa dair sayısız olaylar yaşanmıştır. Buna mukabil olayların terörizm kastıyla yapıldığına veya uluslararası terörist gruplarla işbirliği içerisinde olduklarına dair elimizde güçlü kanıtlar bulunmamaktadır. Muhtemelen yapılan eylemlerin çok azı terör saldırısı veya hedefi olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte, esnek bir anlatı ile ifade edecek olursak, DTİH etrafında oluşmuş ve küresel cihad ağlarının yardımı ile terör eylemleri yapmak isteyen bir organizasyonun varlığı kabul edilebilir. Bu anlatı ÇHC resmi kaynaklarında ifade bulmuş gibi gözükse de, küresel terörle ilgili bir kısım araştırmacılar tarafından yapılan analizler, bu nevi iddiaları inandırıcı kılmaktadır. Fikir hangi yönde geliştirilirse geliştirilsin burada dikkati çeken husus, ÇHC'nin Uygurlara yönelik

iddialarından etkilenen bir dünyanın varlığıdır. Yapılması gereken bu haksız ve taraflı anlatının aksini bilimsel olarak ortaya koymaktır.

ÇHC, DTİH için ilk resmi açıklamasını Kasım 2001'de "*Doğu Türkistan teşkilatlarının Usame Bin Ladin ve Taliban ile bağlantılı olarak gerçekleştirdiği terörist faaliyetler*" başlıklı bir belge ile yaptı. Belge 11 Eylül 2001 olaylarını takiben Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) toplantıları için hazırlanmış görünmektedir. ÇHC, Usame Bin Ladin liderliğindeki terör örgütüne 300.000 Dolar finansman verilmesini ve Afganistan'da Taliban'ın yanında savaşan 320 Uygur teröristin bir tabur nezaretinde olmasının DTİH tarafından gerçekleştirildiğini iddia etmektedir[2]. Belgenin hazırlanmasından kısa bir süre sonra ÇHC, Ocak 2002'de yayımlanan *"Doğu Türkistan terörist güçleri ceza almaktan kaçamazlar*" başlıklı bildiride, DTİH ve diğer Uygur grupların sözde terör faaliyetleri daha kapsamlı ve detaylı olarak hazırlanmıştır[3]. Daha sonraki yıllarda bu belgeler diğer sözde Uygur militan gruplar ve listelenmiş belirli kişi ve grupların DTİH üyeleri olarak algılanmasını doğurmuştur. ÇHC bu grupların tehdidi üzerinde durmak gayesiyle çeşitli resmi kamu duyurularını periyodik olarak yapmaktan geri kalmamıştır[4].

İlk iki resmi belgenin ortaya atılmasının zamanlaması göz önüne alındığında, Çin üzerine çalışma yapan pek çok uzman bu durumu "*Teröre Karşı Küresel Savaş (TKKS)*"'ta ABD'yi Uygur siyasi muhalefetine karşı mücadelede kendi tarafına çekmek için ÇHC'nin girişimleri olarak değerlendirmiştir[5]. ÇHC'nin ilk belgeyi yayınlamasından sekiz ay sonra BM

---

[2] 29 Kasım 2001, Birleşmiş Milletler Çin Halk Cumhuriyeti Daimi Temsilcisi Sitesi ('Doğu Türkistan' Dernekleri ile Bağlantılı Usame bin Ladin ve Taliban tarafından Gerçekleştirilen Terörist Faaliyetler' http://www.chinaun.org/eng/zt/fk/t28937.htm . Konuyla alakalı araştırmalar yapan çoğu uzman bölgedeki bu örgütü duymuştur. Shirley Kana isimli araştırmacı, 2000 yılında bir Rus gazetesinde yayınlanan ama gazete arşivinde ulaşamadığımız makaleye atıfla, DTİH'nin Özbekistan İslami Hareketi adlı grupla, Afganistan'da Usame Bin Ladin ile görüşmeler yaptığını iddia etmiştir. Kanaatimizce atıf ve akabindeki düşünce en azından hatalıdır. Bkz. Shirley A. Kan, *U.S.-China Counterterrorism Cooperation: Issues for U.S. Policy,* Congressional Research Service, 15 July 2010, s. 7.

[3] *East Turkistan Terrorist Forces Cannot Get Away with Impunity*, http://english.peopledaily.com.cn/200203/07/eng20020307_91634.shtml, 7 Mart 2002/ 24. 9. 2013.

[4] Geniş bilgi için bkz., J. Todd Reed-Diana Raschke, *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat,* ABC-CLIO 2010, s. 117-159.

[5] Bazı araştırmacılar ÇHC'nin yayınladığı belgelerin amacı hakkında görüşlerini belirten yazılar kaleme almıştır. Araştırmacılar belgelerde geçen iddiaların doğruluğu veya çelişkilerini de sorgulamıştır. Bu bağlamda, en azından ÇHC'nin niyeti konusunda soru işaretleri bulunmaktadır. Bkz. Michael Clarke, "China's 'War on Terror' in Xinjiang: Human

ve ABD, DTİH tarafından Çin'e yöneltilen bu iddiaların terör tehdidi olarak tanımasını sağlamıştır. Denilebilir ki ÇHC, amaçladığı sonucu almak için iyi bir strateji geliştirmiştir. Bundan sonra artık DTİH bir terör örgütü olarak kabul edilecekti. 2002 yılı Eylül ayında, ABD, "*13224 Numaralı Yürütme Tüzüğü ve 1267 ile 1390 numaralı BMGK Kararları*" doğrultusunda, DTİH'i uluslararası yaptırımlara tâbi tutulmak suretiyle terör örgütü olarak tanımıştır[6].

DTİH'in ABD tarafından terör örgütleri arasında tanınması oldukça tartışmalı olmuştur. Tartışmalara sebep olarak örgütün özelde UÖB'de genelde ise Çin'de terör faaliyetleri konusunda yeterli bilgi bulunmaması; son 20 yılda UÖB'de herhangi bir organize şiddet içeren tasarlanmış terör faaliyetine dair kanıtların azlığı; DTİH'in varlığına dair hiçbir somut kanıtın ortaya konulamaması; bazı strateji uzmanlarının DTİH tanımlamasında çekilen sıkıntı ile bunlardan daha da önemlisi TKKS kararlarının ÇHC'nin amaçlarına hizmet edip-etmediği konularıdır. ABD, muhtemelen Afganistan'daki savaşlarda daha fazla ÇHC'nin tutumunu irdelemiştir. Durumun daha ironik analizi öncelikle ABD tarafından DTİH'in bir terör örgütü olarak tanınmasından sonra gerçekleşen Irak işgali sürecinde yaşanmıştır. ABD, Irak savaşına Çin'in kapalı destek vermesini araştırmaya başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında ÇHC, DTİH'in terör örgütü listesine alınmasında, kendi çıkarları doğrultusunda, ABD'yi kandırma eğilimde olmuştur.

Böyle bir analizi yaparken, taraflı Çin istihbarat bilgilerine dayanarak DTİH'i bir terör örgütü olarak kabul etmek objektif bir bakış olmasa gerekir. ABD Dışişleri yetkililerinin DTİH'in gerçekten bir terör tehdidi oluşturduğunu ortaya koymaya yönelik Çin kaynaklı olmayan istihbarat

---

Security and the Causes of Violent Uighur Separatism" *Regional Outlook,* Griffith Asia Institute, 2007, s. 112-128; James Millward, "Violent Separatism in Xinjiang: A Critical Assessment", *Policy Studies,* No. 6, East-West Center 2004, s. 1-62.

[6]11 Eylül saldırıları sonrasında kabul edilen kararın orijinal metnine, ABD Dışişleri Bakanlığı'nınwebsitesindenulaşılabilir,bkz.http://www.state.gov/s/ct/rls/other/des/122570.htm . DTİH, Eylül 2002'de yaptırım uygulanan kuruluşlar listesine eklenmiştir. DTİH'in bu listede bulunmasına rağmen, üzerine fazla düşülmemesine dikkat edilmelidir. El-Kaide örgütüne yaptırım metni ise BM Güvenlik Konseyi Kararı 1999 yılında kabul edilmiştir. Bkz. http://www.un.org/sc/committees/1267/ 24.9.2013. Kararda belirtilen yaptırımlar 2002 yılında genişletilmiştir. Bkz. Sean Roberts, "Imaginary Terrorism? The Global War on Terror and the Narrative of the Uyghur Terrorist Threat", *The George Washington University,* March 2012, s. 3, not 6.

bilgileri üzerinde teferruatlı bir şekilde durmak niyetinde değiliz[7]. ABD'nin DTİH'i terör grubu olarak tanımasına rağmen, son 10 yılda önemli bir Uygur terör tehdidiyle karşılaştığına dair Çin'in iddialarına tek ve en önemli itiraz ABD'den gelmiştir. Ayrıca düşünce ve strateji uzmanları, politika analistleri, güvenlik uzmanları ve akademisyenler tarafından ortaya konulan fikirler, DTİH hakkında bir kanaat oluşmasını sağlamıştır. Bu kanaat, bilgi zinciri güvenilir olmayan kanıtlara dayalı olmasına rağmen, maalesef başta ABD olmak üzere bütün dünyada yayılmıştır. Ortaya çıkan sonuç Uygur terör tehdidi konusunda inandırıcı bir anlatının olmadığı gerçeğidir. Uzmanlar tarafından dile getirilen şüphelere rağmen bu anlatı, özellikle ABD'de etkili olmuştur. Bu durum Uygurların hayatlarını Çin'in içinde ve dışında etkileyen ağır sonuçlara yol açmıştır.

Bu anlatı ile çoğalan bilgi zincirinin en kritik bağlantılarından biri DTİH mensupları arasında kayıtlara geçen küçük skeçler olmuştur. Bu skeçler uluslararası ilişkiler ve güvenlik konusunda saygın uzman kuruluşların raporlarına girmiştir. Raporların varlığına rağmen, büyük bir kesim, küresel terör örgütlerinin sadece web tabanlı tanımları, DTİH'in küresel tehdit oluşturan yetenekli ve köklü bir terör örgütü olmadığı gerçeğini tartışmalı halden kurtaramamıştır. Bu durum uluslararası güvenilir kurumlar tarafından da dile getirilmiştir.

Mesela, ABD Dış İlişkiler Konseyi web sitesinde, DTİH hakkında; "*Uygurlar tarafından kurulan aşırı gruplardan biri..., Doğu Türkistan adında bağımsız bir devlet arayışında olan önemli bir terörist gruba* DTİH *denir*" gibi ifadeler aslında gerçeği yansıtmamaktadır[8]. Örgütün TİP tanımlı karakteri El-Kaide'nin DTİH tehdidi ve onun bağlantıları etrafında yürütülen tartışmalar oldukça dengeli görünse de, gerçekte DTİH'in uzun süre Çin hükümetine odaklı terör merkezi olduğu tartışmalıdır. DTİH ile dünya kamuoyunun ilk tanışması ve kendisinden bir örgüt olarak bahsedilmesi 2001 yılında olmuştur.

ÇHC, periyodik olarak DTİH'in "*Çin'in batı Xin-jiang eyaletindeki ayrılıkçı Müslüman grubun faaliyeti*" veya "*Xin-jiang bölgesinde çeşitli grupların aşırı militan terör örgütü*" şeklinde suçlamalar yapmıştır[9]. Ancak

---

[7] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. *The House of Representatives Committee on Foreign Affairs,* http://foreignaffairs.house.gov/ 24.9.2013.

[8] Holly Fletcher-Jayshree Bajoria, *A Backgrounder: The East Turkestan Islamic Movement (ETIM),* Council on Foreign Relations Publication 9179, http://www.cfr.org/china/east-turkestan-islamic-movement-etim/p9179/ 24.9.2013.

[9] *East Turkestan Islamic Movement (ETIM),* http://www.cdi.org/terrorism/etim.cfm/ 9 Aralık 2002.

gerçekte, DTİH veya herhangi bir terörist grubun UÖB'de şimdiye kadar organizasyonlu operasyonlar yapmasının mümkün olduğuna dair kesin bir kanıt bulunamamıştır.

ABD Dışişleri yetkililerinin strateji kuruluşlarına DTİH hakkında yaptırdığı teferruatlı araştırma varsayımlarının doğruluğunu anlayabilmek için "*terörizm odaklarını takip merkezleri*" kurulmuştur. Bu nevi merkezler DTİH'in teşkilat yapısını, tarihçesini, TİP ile münasebetini, ABD ve dünyadaki diğer ülkelerin askeri, kolluk ve istihbarat birimleriyle diyaloglarını ortaya koyan çalışma tabloları hazırlanmıştır[10]. Beklendiği gibi, bu çalışma sonuçları tamamen Çin hükümet belgeleri ve güvenilir olmayan internet tabanlı kaynaklara dayanmaktadır. Benzer şekilde DTİH'in El-Kaide'ye bağlı küçük bir radikal İslamcı grup olduğu iddiası ve uluslararası cihad hareketi ile Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Afganistan ve UÖB'yi içine alacak bir alanda faaliyet göstererek bağımsız bir "*Doğu Türkistan*" hedeflediği düşünülmüştür[11].

Düşünce veya strateji kuruluşları ABD ve ÇHC tarafından güvenilir olmayan internet tabanlı kaynaklar ve halka açık ifadeleri teşkilatların terör örgütü olduklarını ispatta özel kanıt kabul etmiştir. Açıkçası bu nevi kanıtlara gerek duymadan onların (DTİH veya TİP gibi) her hâlükârda ABD'nin düşmanı olabileceğini, bu amaçla organize edilebileceklerini ve rastgele şiddet içeren eylemleri yürütmeye hazır oldukları kabul edilebilir[12].

Çin ve Orta Asya üzerine akademik çalışmalar yapan uzmanlar genellikle şüpheci varsayımlarda bulunarak, olasılığını inkâr etmeden, sözde Uygur terör sorununun daha farklı bir bakış benimsediğini ifade etmektedir. Uygurların yaşadıkları coğrafyadaki sıkıntılar yüzünden, muhtemelen varlıklarını devam ettirebilmek adına, Çin'e veya Batı'ya karşı önemli bir terörist tehdit oluşturabileceği kanaati hâkimdir. Bu kanaat kısmen bu alanda yapılmış tek akademik çalışma olan terör uzmanı Rohan Gunaratna'nın ortaya attığı bir fikir olmuştur. Gunaratna güvenlik çalışmaları alanı yanında dünya çapında hükümet kurumları ile bağlantıları etkileyebilecek durumların bir listesini hazırlamıştır. Bunun aksine; medya izleme grup ve yorumcuları,

---

[10] http://www.intelcenter.com/aboutus.html ; http://www.intelcenter.com/wc.html

[11] *About the Investigative Project on Terroris,* http://www.investigativeproject.org/about.php ; *Terrorist Organizations and Other Groups of Concern: East Turkistan Islamic Movement (ETIM),* http://www.investigativeproject.org/profile/146/ 24.09.2013.

[12] DTİH hakkındaki ikincil bilgilerin çoğu örgütün kendisinden, birincil kaynaklar ise internet tabanlı verilerden oluşmaktadır. Kuruluştan video mesajları youtube (www.youtube.com) kaynaklıdır. Bilgilerin internet üzerinden manipüle edilebilir birçok yolu göz önüne alındığında, kaynakların orijinalliğini doğrulamak imkânsız gibi durmaktadır.

DTİH gibi oluşumlar hakkında, oluşumlara ait olmayan kanıtlara dayalı iddiaları sorgular bir tavır sergilemiştir. Gunaratna, ayrıca, El-Kaide hakkında yazdığı eserinde yer alan düşünce ve konuşmalarında DTİH'in yakinen El-Kaide ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu düşünceye sahip olmasını da halk tarafından desteklenen ama gizli tutulan "*Uygur diaspora fonlarının*" finansman ve lojistik gelişme yeteneğine bağlamıştır[13]. Gunaratna, bu türden kanaatlerini ÇHC ve ABD hükümet belgeleri ile kökeni şüpheli internet tabanlı kaynaklara dayandırmıştır. Bu durum meselenin tahlilinde objektiflikten uzaktır.

Orta Asya veya Uygurlar hakkında güvenlik alanında uzman olmayan kişiler, çalışmalarında, iddialarını gerçekmiş gibi yansıtmak eğilimindedir. Sonuç olarak denilebilir ki, yetenekli bir terör örgütü ve ÇHC veya muhtemelen dünya için ciddi bir tehdit olarak DTİH'in lanse edildiği makaleler, monografiler ve tezler dahil terörizmle ilgili akademik literatür hiçbir eleştiriye tutulmadan çoğaltılıp yayılmıştır[14]. Sonuç olarak durumun iyi tarafı, aslında sözde Uygur terör tehdidi ile alakalı çoğaltılıp yaygınlaştırılmaması gereken bu çalışmaların gittikçe popülaritesinin düşmesidir.

Genel olarak kritik edilmeden dünya kamuoyuna sunulan bu bilgi zinciri büyüdükçe bir nevi edebiyat gibi kendi kendini devam ettiren ve giderek çapraz referansların kendisi olduğu bir sistematiğe bürünmüştür. Aslında DTİH ile ilgili yeterli bilgi, bir makale oluşturabilecek ikincil kaynaklardan derlenmiş olabilir. Bu durum, varlığı ve sistemi objektif olarak ortaya konulamamış kirli bilgi yığınlarını oluşturmuştur. DTİH hakkında "*Çin'in İslamcı Militanları*" ve "*Doğu Türkistan İslam Hareketi*" üzerine ilk kitap "*Küresel Terörist Tehdit*"tir. Kitap iki gazeteci/terör uzmanı tarafından 2010 yılında yayınlandı[15]. Eser, DTİH'in ayrıntılı organizasyonunun yanı sıra 80 Uygur'un örgüt üyesi olduğu iddiasında idi. Ayrıca bu kişilerin üstlendiği terör eylemleri ile kısa özgeçmişlerinin de yer aldığı ayrıntılı bir liste için ikincil kaynaklar kullanılarak, DTİH etrafında büyülü anlatılar

---

[13] Rohan Gunaratna-Kenneth George Pereire, "An Al-Qaeda Associate Group Operating in China?" *China and Eurasia Forum Quarterly,* vol. 4m No. 20 (2006), s. 55-61. Ayrıca bkz: A. mllf*., Inside Al Qaeda: Global Network of Terror,* Columbia University Press 2002.

[14] John Z. Wang, "The Eastern Turkistan Islamic Movement: A Case Study of a New Terrorist Organization in China" *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology,* 47(5), 2003, s. 568-584; Shawn M. Patrick, *Uyghur Movement: Insurgency in Xinjiang,* Monograph of the School of Advanced Military Studies, Leavenworth, Kansas 2010.

[15] J. Todd Reed, Diana Raschke, *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat (PSI Guides to Terrorists, Insurgents, and Armed Groups,* Hardcover 2010.

ortaya çıkarılmaya çalışıldı. İddiaların bilimsel olmadığını kabul eden yazarlar kendi kaynaklarını öncelikli olarak "*medya hesapları ve hükümet belgeleri*" olarak ifade etmişlerdir. Anlaşılan onlar "*ABD'nin savunma ve istihbarat kuruluşları ile özellikle üyelerini kendi hedef kitlesi*" olarak seçerek siyaseti etkilemenin özlemini duymuşlardır[16].

Burada gayemiz DTİH üzerindeki kendi kendini devam ettiren edebiyatı ve kasıtlı fabrikasyon üretimini ortadan kaldırmak değildir. Bu çalışma ile gayemiz özensiz araştırma ve güvenilmez kaynaklara dayanarak sözde Uygur terörizmi konusunda tehlikeli ve asılsız anlatıların bulunduğunu ortaya koymaktır. Bu bağlamda DTİH hakkında objektif değerlendirmeler yapmak gerektiğini ve bu organizasyonun sözde Uygur terör tehdidi konusunda daha güvenilir bir fikrin ortaya çıkması için hangi bilgilerle meşgul olunması gerektiğini ortaya koymaktır. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde sadece bu konu üzerinde yoğunlaşacağız.

2. Sözde Uygur Terör Tehdidi Hakkında Gerçekte Bilinenler

Uygurlarla terörizmi yan yana getirmek isteyen düşünce Çin hükümeti tarafından geliştirilmiş ve ABD ile başka ülkelerde taraftar bulma gayesini gütmüştür. Gelinen noktada ise sözde Uygur terörizmi konusunda yaygın anlatının doğruluğu hakkında şüpheler bulunmaktadır. Gerçekte DTİH veya sözde Uygur terör tehdidi nedir, ne değildir? Bu soruya cevap ararken Guantanamo Kampı'nda bulunan Uygurlar ile 2006 yılından itibaren Arnavutluk'ta yaşamaya başlayan beş eski tutuklu ile yapılan görüşmeler delil olarak değerlendirilmelidir. Uygurlara dair yapılan bilimsel toplantılarda sunulan bildirileri de değerlendirmeye tabi tutmak gerekir. Meselenin tam anlaşılabilmesi için de daha yoğun olarak Uygur kökenli terör saldırıları iddiasının bulunduğu çeşitli olayları da yorumlamak gerekir. Ayrıca ÇHC tarafından ve organizasyon hakkında son yayınlanan kitapta DTİH üyesi olmakla suçlanan birkaç Uygur'un ifadelerine de bakmak gerekir[17].

Bu değerlendirmeler ışığında DTİH hakkındaki kaynakların güvenilmezliği ortaya çıkmaktadır. Kuruluş hakkında gerçeği objektif belirlemenin ise nispeten çok zor olduğu anlaşılmaktadır. DTİH'in varlığı kesinlikle kabul edilse bile, Uygurların sayıca fazla olduğu Orta Asya ve

[16] Reed-Raschke*, a.g.e.,* s. vii.

[17] Uygur tutukluların duruşma tutanakları için bkz, New York Times; "*Guantanamo Gündemi*", http://projects.nytimes.com/guantanamo/country/china/ 24. 9. 2013. Arnavutluk'ta bulunan eski tutuklularla Sean Roberts Temmuz 2009'da Tiran şehrinde görüşmeler yapmıştır, bkz. Roberts; *a.g.m.*, s. 6.

Çin'in sosyo-politik durumuna dayalı olarak ortaya çıkan bilgilerden hareketle, kuruluş hakkında biraz daha tarafsız varsayımlar yapılabilir. DTİH, coğrafi genişliği ile bilinen ÇHC veya dünya için bir tehdit oluşturabilir mi sorusunun cevabını bulmak için şu üç hususu açıklamak gerekir.

a. DTİH hiç kuruldu mu veya şimdi mevcut mu?
b. Sayıları, tabanı nedir ve bulundukları yer neresidir?
c. Yetenekli olduğu kabul edilen DTİH, Çin'in içinde veya dışında terörist saldırılar yürütmek için gerekli kaynaklara sahip midir?

Bütün bu soruların referansı olarak Guantanamo'daki Uygur tutuklulardan elde edilen bilgiler özellikle belirleyici olmuştur. Özünde tutukluların ifadeleri DTİH ve faaliyetlerinin görgü tanıklarının ifadelerine göre objektif kanaatlere katkı yapmaktadır. Guantanamo'daki tutukluların çoğunluğu Uygurları, ÇHC'ye karşı savaşa yardımcı olmakla suçlanmıştır. Afganistan'ın Celalabad bölgesinde Uygur eğitim kamplarının olduğu ve insanlara kamplarda Hasan Mahsum ve Abdulhak'ın liderlik yaptığı iddiası görülmüştür[18].

Guantanamo kampında Uygur tutukluların hepsi vatanlarının Çin yönetimi konusundaki hoşnutsuzluğu hakkında ifade vermiştir. Tutukluların istisnasız hepsi DTİH hakkındaki bilgileri yalanlamış ve ilk defa bu ismi duyduklarını ifade etmiştir. İlginçtir ki, bunların çoğu da Guantanamo'ya gelişine kadar Taliban, Usame bin Ladin veya El-Kaide'yi de duymamıştı. Tutuklular bu isimler arasından duyduklarını ise bu grupların küresel cihad ideolojilerini tasvip etmediklerini ifade etmiştir. Son olarak tutukluların hepsinin küresel cihad anlayışında düşman olarak ABD'yi görmediklerini söylemeleri tüm iddiaları çürütmektedir. Bir tutuklunun bu noktada bir milyar Çinli düşmanın kendileri için yeterli olduğunu; daha fazla düşman olmasını istemenin mantıksızlığını vurgulaması gibi ifadeler konuyu daha iyi açıklamaktadır.

Bu ifadelerden daha da önemlisi Guantanamo kampında tutukluların "*eğitim kamplarına dair*" ifadelerinde profesyonel, organize ve kaynak zengini organizasyon profiline uymayan bilgilerin yer alması gösterilebilir. Kamplar hakkında yaptıkları en önemli açıklama hayatta kalabilmek için kulübeler yapmak veya yapılı olanları onarmanın birincil faaliyetleri olduğuna dair ifadelerdir. Kampta alınan eğitim hususları sorulduğunda ise

[18] Roberts; *a.g.m.*, s. 7.

tutukluların, sabahları kullanılabilir durumdaki Kalaşnikof tüfek ile bir kaç mermi atış talimi yaptıkları bilgisini yorumlamak gerekir. Hülasa "*eğitim kampları*" hakkında tutukluların tanımı doğrultusunda alınan yetersiz eğitim ile militan operasyonlar için hiçbir maddî desteğin neredeyse olmaması ayrıca değerlendirilmelidir. Aslında, tutukluların çoğu "*eğitim kampı*" olarak bu tabiri tanımamıştı. Çoğunluğu mülteci olarak yerleşmeyi ümit ettikleri Türkiye'ye geçebilmenin yollarını aramak için onları geçici bir sığınak olarak görmekteydi. Bir tutuklunun sorgu yapan şahsa ifade ettiği şekliyle; "*Kamp; bir Uygur gitti, bunu duyanlar da gitti ve orada biraz Uygur topluluk oldu. Biz buna kamp deriz. Eğitim kampının başka ne anlama geldiğini bilmiyorum*" sözleri durumu daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır[19].

Guantanamo'daki Uygur tutukluların Afganistan'daki faaliyetlerine ilişkin ifadeleri genellikle birbirine tutarlı bir hikâye sunmaktadır. DTİH kampları, El-Kaide veya Taliban ile alakalı ifadelerdeki eksikliklerin ise yine birbiriyle çelişmemesi dikkat çekicidir. Bununla birlikte, bu kişilerin nasıl ve neden ilk etapta Afganistan'a gittiğine dair daha net bir fikir elde etmek için 2006 yılında serbest bırakılan dört eski tutuklu ile röportaj yapmak üzere 2009'da Arnavutluk'a giden Sean Roberts'in kanaatlerine bakmak yeterli olacaktır. Guantanamo duruşmalarının tutanaklarını da inceleyen Roberts, görüşmeler sırasında, ABD askeri 2001 yılında Afganistan'a girdiğinde, bu kişilerin Afganistan'daki durumlarını anlamada ve meselenin anlaşılmasına katkılar yapmıştır.

Roberts, Arnavutluk'un başkenti Tiran'da görüştüğü Uygurlarla sohbetinde onların hikâyelerinin kendisine çok tanıdık geldiğini ifade etmektedir. Dahası 1990'ların ortalarında Kazakistan'da görüştüğü birçok Uygur tüccarın hayat hikâyesine benzediğini anlatmaktadır. Çoğu kırsal alanda doğan Uygurların hayatlarını idame ettirmek gayesiyle ticaret yapmayı düşündüğünü fark etmiştir. Roberts'in bu konudaki kanaati ticaretle uğraşmak isteyen Uygurların Çin (UÖB) ile hem-sınır olan batı bölgeleri ile ticaretin bir parçası haline gelmek için gerekli adımları atmanın ötesinde bir düşünce olmadığı idi. Sonuç olarak onlar sınırdaki devletlere Çin'de üretilen malları satmaya çalışırken, istemeyerek de olsa batıya gitmişlerdi. Arnavutluk'ta hayatlarına devam edenler arasında UÖB'nin güney bölgelerinden olanların doğrudan Pakistan'a gittikleri, kuzeyinden olanların ise Pakistan'a gelmeden önce Kazakistan ve Kırgızistan'a gittiğini de tespit etmiştir.

[19] Roberts; *a.g.m.*, s. 7-8.

Roberts, tutuklu hikâyelerinin 1990'larda Orta Asya'da görüştüğü kişilerle benzer yanları olmakla beraber bazı önemli farklılıkların da bulunduğunu ifade etmektedir. 1990'ların aksine, 2000'li yıllarda UÖB sınırındaki devletler ile ticaret yapmak isteyen Uygurlar için şartlar giderek daha zor hale gelmişti. Büyük Çinli şirketlere karşılık küçük Uygur tüccarların neredeyse piyasa yapmada şanslarının kalmadığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Uygurlar üzerinde giderek artan Çin devlet hegemonyası, Orta Asya ve Pakistan'da güvenlik organlarının baskısını da beraberinde getirmiş, birçok Uygur bu sebeple sık sık Çin'e iade edilmişti[20]. Sonuç olarak, Arnavutluk'ta yaşayan eski tutukluların hepsi ya ticaret yapmak gayesiyle ya da vize sorunları sebebiyle, Orta Asya ve Pakistan'a kaçma ihtiyacı duymuştu. Afganistan'ın tercih edilmesinde ise çalışmak için ülkeye girmekte veya çalışmak için vizeye gerek olmaması bir tercih sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Roberts'in de ifade ettiği gibi, Arnavutluk'ta görüştüğü dört Uygur'un Afganistan'a gitmeleri yerleşmek amaçlı değildir. Onlar, Türkiye'nin Doğu Türkistan'dan gelen Uygurlara sığınak sağladığını işittiğini, bu gaye ile hedefin Türkiye'ye geçmek olduğunu ortaya koymaktadır. Uygurların Türkiye'ye güvenli geçiş güzergâhı olarak Afganistan ve İran'ı kullandıkları da bir gerçektir. Dahası, böyle bir yolculuk sırasında Celalabad yakınlarındaki küçük bir Uygur topluluğun onlara yardımcı olabileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdi. Eski tutuklular farklı zamanlarda Afganistan'a gelmişler ancak bölgenin ABD tarafından bombardımanının 11 Eylül'den kısa bir süre sonra başladığını ve bütün Uygurların Celalabad yakınlarında aynı yerde olduklarını da ortaya çıkarmıştır.

Afganistan'da ABD bombardımanı başladığında oradaki Uygurların hepsi Pakistan'ın kuzeyine kaçmıştı. Kendi hesaplarına göre Pakistan toplumu onlara girişte yardım edebilirdi. Lakin umulan olmamış, 5.000 Dolar karşılığında ABD askerine satılmışlardı. Bu Uygurlar kendilerini, 11 Eylül sonrasında ABD tarafından "*düşman savaşçı*" olmakla suçlanarak, Guantanamo'da bulmuştur. Arnavutluk'taki eski tutukluların hiçbiri ülkelerinde Pekin yönetimine karşı olduklarını yalanlamamıştır. Yaşananlar düşünüldüğünde Uygurların, Çin devletini hedef alan şiddet olaylarına

[20]Uygur tüccarların Orta Asya'da ticaret yapma zorluklarına dair geniş bilgi için bkz. Sean R. Roberts, "A 'Land of Borderlands': Implications of Xinjiang's Trans-border Interactions", *Xinjiang: China's Muslim Borderland,* (Ed. S. Frederick Starr), M. E. Sharpe, 2004, s. 216-237.

katılmak için istekli olmalarını da anlamak mümkündür. Onların ABD'ye karşı herhangi bir olumsuz tutumları yoktu ve bu çok açık bir şekilde ortada durmaktaydı. Bir tutuklunun Roberts'e söylediği gibi; "*Biz Amerika düşmanı olmadık, sadece filmlerde ve televizyonda Amerika gördük. Biz Amerika hakkında ne bilebiliriz?*". Ayrıca Roberts'in Tiran'da konuştuğu hiçbir Uygur kendi kaderini yaşarken bunun suçlusu olarak doğrudan ABD'yi göstermemiştir. Onlar kendilerini tutuklayan Bush yönetimin hatalarının düzeltilmesi için Obama'nın bir şans olduğunu da düşünmekteydiler.

Ebu Bekir Kasım adlı eski tutuklulardan biri, serbest bırakıldıktan sonra 2006 yılında New York Times için yazdığı bir yazıda Guantanamo'da beraber bulunduğu Uygurların durumunu "*yanlış zamanda yanlış yerde olmakla*" ifade etmişti[21]. Guantanamo'daki Uygur tutukluların hepsinin hayat hikâyeleri dikkate alındığında, ABD yetkililerinin esasen bu değerlendirmede hemfikir olduğunu ortaya koymuştur. Beş Uygur tutuklunun kendilerine karşı suçlamalardan beraat ederek 2006 yılında Arnavutluk'a yerleşmeleri kalan Uygur tutuklular adına bir dizi yeni dava açılmasını beraberinde getirmiştir[22]. Guantanamo'da iki yıl süren sorgulamadan sonra bunların terörist olmadıkları anlaşılmıştır. Çin'in iddialarının aksine 22 Uygur'un uluslararası terörizmle bağlantıları ispat edilememiştir. Neticede bunlardan dokuz tanesi serbest bırakılmış ve şimdi beşi Arnavutluk'ta dördü ise Pasifik'teki Palau adasından yaşamaktadır. Geriye kalanlardan altı tanesi Bermuda'ya, ikişer tanesi İsviçre ve San Salvador adasına siyasi sığınmacı olarak gönderilmiştir.

Bu bilgiler ışığında 2001'de DTİH'i destekleyen az sayıda insanın varlığı görüşünü desteklemesine rağmen, örgütün sözcülüğünü yapan Abdullah Karihaci, 2001 öncesinde Afganistan'da en az iki eğitim kampı olduğunu, 2004 yılında Wall Street Journal röportajında iddia etmiştir. Bu iddiasında ayrıca Çin içinde militan eylemler yürütmek için birkaç yüz Uygur'un hazırlandığını da ileri sürmüştür. 2001 öncesi DTİH tarafından Afganistan'da kurulan diğer kamplar hakkında hiçbir şey bilmememize rağmen, şayet kötü şartlarda da olsa Celalabad kentinde böyle bir kamp olsaydı, Uygur militanları için sınırlı kapasite geliştirme fırsatları sağladığını varsayabiliriz. Nitekim Karihaci, yaptığı röportajda bu kamplarda eğitim

[21]http://en.wikipedia.org/wiki/Abu_Bakker_Qassim/ 24.9.2013.
[22]Dava hakkında ayrıntılı bir inceleme için, bkz: Jason S. Pinney, "The Uighurs at Guantanamo: Sometimes We Just Didn't Get the Right Folks", *Northwestern University Law Journal,* Vol. 1, No. 1, s. 139-156.

görüp Çin'e dönen ve gerçek terörist saldırılar gerçekleştiren hiçbir kişinin olmadığını söylemekteydi.

Guantanamo'daki Uygur tutukluların ifadeleri genel olarak bu örgütün Taliban veya El-Kaide ile temasının çok az olduğunu düşündürmektedir. Tutukluların çoğunluğu ya grubu hiç duymamıştı veya '*Pan-İslamist*" siyasi amaçlarla hiçbir ilgilerinin olmadığını ifade etmişti. Ancak Çin'de bulunan ırkdaşlarının hayatları hakkında endişe duyduklarını söylemişlerdi. Belki bunlardan daha da önemlisi, tutuklular tarafından tanımlanan, Taliban veya El-Kaide kaynaklarından desteklenen bir kampın bu kadar kötü donanımlı olması mümkün değildir. Karihaci tarafından verilen ifadeler göz önüne alındığında, Mahsum gibi DTİH liderlerinin, en azından 2001 öncesinde Taliban ve El-Kaide ile ilişkilerinin olması muhtemeldir. Karihaci, Mahsum'un Afganistan'da DTİH kampları kurmak için Taliban ve El-Kaide'den izin aldığını belirtmekteydi. Fakat aynı zamanda DTİH gibi grupların finansman sağlamadıkları ve Uygurların "*küresel cihad*"a ilgisizlikleri nedeniyle aralarının gergin olması yüzünden Çin üzerine odaklanamadıklarını da belirtmekteydi[23].

DTİH'in kapasitesi, faaliyetleri ve tabanı hakkında bilgi kaynaklarının hiçbiri 2001 öncesine dair yeterli değildir. Nitekim mevcut organizasyon hakkında güvenilir bilgiler 2001 sonrası da yoktur. Hatta yukarıda anılan Karihaci, Mahsum'un 2004 Wall Street Journal dergisinde yayımlanan makalesinde bu bağlamda DTİH hakkında hiçbir güncel bilgiye yer vermemiştir. Mahsum, Ekim 2003'te Pakistan ordusu tarafından öldürülmüştür[24]. Muhtemelen onun Afganistan'da kurduğu zayıf bir örgüt ölümü ile çözülmüş ve o Wall Street Journal'a verdiği röportaj ile kendisini kamuoyuna duyurma sevdasına düşmüştür.

2006 yılında Hak tarafından yönetildiği iddia edilen örgüt, herhangi bir somut kanıt olmamakla birlikte, tekrar ortaya çıkmıştır. 2006 yılında Mahsum'un şehitliği ve Uygur halkına cihadın önemi hakkında videolar yayınlayan örgüt yeni bir isim (TİP) kullanarak YouTube adlı internet sitesinde görünmeye başlamıştır. Yayınlanan videolar ile TİP'in varlığını duyurmaya ve Çin devlet tehdidi hakkında çarpıcı açıklamalar yapmaya başlandı. En önemlisi, TİP'in terör şiddet eylemleri yoluyla uluslararası etkinliklere hazırlandığını duyurdular. Bu düşünce ile 2008 Pekin

[23]David S. Cloud-Ian Johnson, *In Post-9/11 World, Chinese Dissidents Pose U.S. Dilemma*, Oxford Universty Press, New York 2010.
[24]http://www.criticalthreats.org/pakistan-security-brief/pakistan-security-brief-september-3-2013/ 24.9.2013.

Olimpiyatları için internet üzerinden bir video yayınladı[25]. Olimpiyatlar öncesinde vuku bulan iki bombalama eylemini Kunming ve TİP üstlendi. Fakat Çin resmi makamları bombalama ve Uygur terör tehdidi arasında herhangi bir bağlantı olmadığını duyurdu[26]. Ancak Çinli yetkililerin ifadesiyle Olimpiyat açılış törenlerinden birkaç gün önce Kaşgar'da ÇHC güvenlik güçlerinin bir grup Uygur'un saldırı hazırlığında olduğu gerekçesiyle operasyon düzenlendiğini fakat bunun TİP ile bağlantısının olmadığını açıkladı. Bunun gerçekten örgütlü bir saldırı mı veya küskün vatandaşlar tarafından üstlenilen bir şiddet hareketi olup-olmadığını değerlendirmek güçtür. New York Times gazetesi yaptığı haberde TİP'in bu olaylara bulaşıp-bulaşmadığının belirsiz olduğunu ayrıca tüm Uygurların olaya dâhil olup-olmadığı hakkında sorular yöneltti[27].

TİP, 2008 Olimpiyatlarından sonra da iyi organize edilmiş bir militan örgüt gibi görüntü yaymak suretiyle internet üzerinden propagandalarına devam etmiştir. Buna rağmen organizasyonun çoğunlukla gizemli olduğu söylenebilir. Örgütün ilk lideri Hak, 2010 yılı başlarında Veziristan'da bir ABD saldırısı ile öldürülmüştür. Bundan sonraki süreçte TİP'in Pakistan merkezli olduğu söylenebilir[28]. Organizasyonun DTİH'den ziyade Taliban ile yakın ilişkisi olduğu kuvvetle muhtemeldir. Ancak, DTİH gibi, TİP'in aslında UÖB'de örgütlü terör eylemleri gerçekleştirebilecek durumda olup-olmadığı tartışmalıdır. Örgütün 2011 yılına ait bölgenin güneyinde vaki etnik şiddetin karanlık örnekleri ile dolu videoları, UÖB içindeki şiddetin sorumluluğunu üstlense de, bu videoların gerçekliği tartışmalıdır[29]. Ayrıca, videoların arkasındaki gerçek gücün neler olduğunu kanıtlamak da zordur. Bu durumun videolar kanalıyla Çinli vatandaşlar arasında korku oluşturmak amacıyla dağıtıldığı kabul edilebilir. Fakat

[25]Videoda yanmakta olan Olimpiyat bayrağının animasyon ile açılan görüntüsünde, Ak-47 otomatik tüfek sallarken ve Olimpiyatlar sırasında Çin içinde büyük bombalı saldırılar yapmayı tehdit eden maskeli bir Uygur komutanı canlandırmaktaydı. Bkz., http://www.youtube.com/watch?v=l3VLnCEECnU/ 24.9.2013.

[26] Roberts; *a.g.m.*, s. 10.

[27]Edward Wong, "*Doubt Arises in Account of an Attack in China*", http://www.nytimes.com/2008/09/29/world/asia/29kashgar.html?pagewanted=all/ 24.9.2013.

[28] Andrew McGregor, "Will Xinjiang's Turkistani Islamic Party Survive the Drone Missle Death of its Leader?" *Terrorism Monitor*, Vol. 8, Issue 10, The Jamestown Foundation, March 11, 2010, http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=36144/ 24.9.2013.

[29]Michael Wines, *Militant Band Claims Role in Western China Attacks*, http://www.nytimes.com/2011/09/09/world/asia/09china.html/ 24.9.2013.

örgütün Çin dışında herhangi bir fiili eylem yapma kabiliyetine sahip olup-olmadığını kestirmek ise zordur.

TİP'in tehdidini ölçmek ve sözde Uygur terörizmini bir araç olarak Çin veya başka bir ülkede terörist eylemler için ne ölçüde kullandığı sorusuna da cevap aramalıdır. DTİH ilgili makalelerde grubun terör eylemleri kataloğu çalışmasında Pekin hükümetinin parmağı görülmektedir. Kesin olan şudur ki bu olaylar hakkında çok az güvenilir bilgi vardır. İlk olarak Çin veya Orta Asya ülkelerinde de bağımsız bir medya veya şeffaf hukuk sisteminin eksikliği göz önüne alındığında, bunların hiçbirinin meydana geldiğine dair kesin bir kanıt yoktur. İkincisi, DTİH'in terör eylem listesi genellikle iddialara bakılmaksızın 1990'ların başından beri ve Çin hükümeti tarafından bölgedeki Uygurlar aleyhine kullanılmıştır. Bu durumu Gardner Bovington yaptığı çalışma ile ortaya koymuştur[30]. Üçüncü olarak, son 10 yılda UÖB'de iddia edilen şiddet eylemlerinin sayısı, Çin'in diğer bölgeleri hesaba katıldığında, daha az olduğu net bir şekilde ortadadır. Sözde Uygur terörizm hakkındaki manipüle edilmiş haberlere rağmen Doğu Türkistan coğrafyası 2001 yılından 2009 yılına kadar sessizliğini korumuştur. Konuyu en güzel şekilde irdeleyen Bovington olmuştur[31]. Son olarak ve belki de en önemlisi, kamu da yaşanan olayları politik olarak çoğu zaman terör şeklinde nitelendirmenin işin kolayına kaçmak olduğunu kabul etmek gerekir.

Bu son tahlil DTİH'in "*sözde terör eylemleri*" analizinde kullanılan "*terör*" tanımının daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Hiçbir yetkili kurumun tanımı olmamasına rağmen "*terörizm*"in, ABD tarafından yapılan tarif de dahil, "*genellikle bir gurubu etkilemek amacıyla ulus altı gruplar veya gizli ajanlar tarafından muharip olmayan hedeflere karşı işlenen kasıtlı veya siyasi amaçlı şiddet anlamına geldiği*" ifade edilmektedir[32]. Uygurların durumunda bu tanımı görmek için, 1990-2011 yılları arasında meydana gelen 45 sözde Uygur terörist eylemlerin bir listesini derledik ve gerçekten "*terörizm*" olma olasılığını belirlemek için her hareketi analiz ettik. Sonuç olarak bu çalışma son 20 yılda Uygur örgütleri tarafından yürütüldüğü iddia edilen sözde terör eylemlerinin hepsini kapsamasa da kesinlikle bunların en önemlilerini kapsadığını söyleyebiliriz.

---

[30] Yongnian Zheng-Tai Wei Lim, "China's New Battle with Terrorism in Xinjiang", *East Asian Institute Background Brief No. 446,* National University of Singapore, Nisan 2009.
[31] Gardner Bovington, *The Uyghurs: Strangers in their Own Land,* Columbia Univ. Press, 2010, s. 112-118.
[32] United States Department of State, *Patterns of Global Terrorism 2003,* Nisan 2004, s. xii, not 1.

Zikredilen dönemde terör tanımı içerisine sokulabilecek 45 olayı değerlendirmeye tabi tuttuk. Bunlar içerisinde büyük çoğunluğunun da terör olamayacağına dair kanaate ulaştık. Bu olaylar içerisinde en dikkat çekeni 1998 yılında İstanbul'da Çin Konsolosluğu'na yapılan saldırı oldu. İncelemede olayı Abdulcafer Türkoğlu'nun gerçekleştirildiği anlaşılmıştı. Olayı organize bir terör eylemi olarak nitelendirmek oldukça güçtür. Seyit Tarançı ile sekiz kişinin daha sorgulandığı olayda "Doğu Türkistan Kurtuluş Örgütü" adı geçmişse de böyle bir örgütün varlığına dair bugüne kadar hiçbir bilgiye ulaşılamamıştır. Konsolosluğa karşı yapılan hareket askeri olmayan Çin personeline karşı şiddet içeren siyasi bir hareket olarak tanımlanabilir. Ayrıca olayın gerçekleştirildiği konusunda kesin kanıtlar olmasına rağmen, bu dokuz kişi dışında organize olarak faaliyet gösteren herhangi bir Uygur kuruluşunun var olup-olmadığı da belirsizdir.

Diğer 44 olayın analizine baktığımızda şiddet içerdiklerini söylemek zorlama bir ifade ile kabul edilebilir. Bunlardan dokuz tanesi terör eylemleri olarak değerlendirilebilir. Bu eylemlerin dördü demokratik protesto amaçlı, geriye kalanların ise sivil huzursuzluk olaylarını tel'in için, siyasi amaçlı olmayan sabotaj eylemi olduğuna dair kanaat oluşmuştur. Yapılan nümayişlerde göstericiler ile polis arasında çatışmalar vuku bulmuştur. Ayrıca olayların 14 tanesi kanıtların objektifliğine bakılarak Uygurlar tarafından işlenen suç olarak değerlendiremeyecek durumdadır. Bu kanaate varmamızın sebebi sözde Uygur terörizminin organize bir hareket olmadığı gerçeğidir.

Değerlendirmeye tabi tuttuğumuz olaylardan geriye kalanların ise niteliği yetersizdir. Zorlama ifadelerle bunları sözde Uygur terörizmi olarak kategorize etmek mümkündür. Bu fiillerin 16 tanesi 2000 öncesinde meydana gelmiş ve sadece yedi tanesi TKKS'nin başladığı 11 Eylül saldırılarından sonra vuku bulmuştur. Genel olarak bu şiddet eylemlerinin beşi sivil noktaları hedefleyen sözde bombalama, 11'i suikast, dördü polise veya güvenlik görevlilerine, biri sözde toplu kundaklama, biri sözde uçak patlatma girişimi ve Kaşgar'da kamu binalarına saldırı olarak kategorize edilebilir.

Çin hukuk sisteminde şeffaflık veya UÖB'de çıkan olaylara dair doğru bilgi eksikliği genel kanaat olarak hemen herkes tarafından kabul edilmektedir. Sadece bu neden bile sözde terörizm olarak nitelendirilebilecek eylemler hakkında detayların çok az bilinmesine neden olmaktadır. Olayların kasıtlı yapıldığı veya şiddet içeren siyasi eylemler olduğunu söylemek zorlama bir ifade olur. Olayları kişisel husumet veya sinirli öfke sonuçları

olarak değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Genellikle olayların kasıtlı olduğu iddia edilse bile, herhangi birisinin iyi organize edilmiş "*terör örgütü işi*" veya uluslararası terörizm ile ilişkili olmadığı kesindir.

Özellikle 1996 ve 1998 yıllarında gerçekleşen 11 olayın gerçekten bir dini grup tarafından desteklendiğine dair kanıtlar da objektif değildir. Bu olayları koordineli "*terörizm*" olarak ifade edenler olsa da, bunları Çin hükümetlerinin Uygurlara uyguladığı baskıcı politikalara karşı öfkenin anlık bir dışa vurma hali olarak değerlendirmek mümkündür.

Doğu Türkistan'da son şiddet eylemlerinin ise, çoğu sonuçsuz kalsa da, polis ve güvenlik görevlilerini hedef aldığı söylenebilir. Bölgedeki son şiddet olaylarının tırmanmasını ÇHC'nin Uygur bağımsızlık veya ayrılıkçı hareketlerine karşı takındığı baskıcı tavra cevap olarak değerlendirmek gerekir. Bu bağlamda, polis ve güvenlik güçlerine yönelik saldırılar, hayal kırıklığı ile neticelenen eylemler olsa da, siyasi amaçlı şiddet olarak değerlendirilebilir. Daha enteresan olanı ise, seçilen hedeflere bakıldığında, Çin derin devlet yapılanmasının "*terörizmi*" önlemek için kendi güçlü girişimleri ile "*terörist gruplar*" oluşturarak, UÖB'de ve dünya kamuoyunda yaptıklarına haklılık payı çıkartmak peşinde olduğunu da ayrıca değerlendirmek gerekir.

Hülasa, sözde Uygur terör tehdidinin gerçek olduğu fikrini destekleyecek kanıtlar bulunmamaktadır. Küresel terör şebekeleri ile bağları olan terörist bir grup olarak DTİH veya TİP'in kapasitesiyle alakalı bilgiler var olmakla beraber, Uygurlar tarafından işlenen gerçek terör eylemlerin kanıtları büyük ölçüde yetersizdir. Gardner Bovington, 1949-2005 yılları arasında UÖB'de Uygurlar tarafından işlenen bütün kitlesel protestolar ve siyasi şiddet eylemlerine dair kanıta dayalı analizler yapmıştır. Çalışmadan anlaşılacağı üzere eylemleri tetikleyen olayları (protesto veya şiddet eylemleri) destekleyen "*küresel terör örgütleri*"nin bağlantıları anlaşılamamıştır[33]. Ancak mevcut literatür, sözde Uygur terörizmini, DTİH ve TİP bağlantılı göstermek suretiyle, Çin'in teröre karşı savaşta meşruiyet kazanmak istemesini de tartışmalı hale getirmiştir. Diğer bir ifade ile Uygurların küresel terör örgütleriyle bağlantılı olma durumu kanıtlanmış değildir.

Mevcut kanıtların analizi sonucunda en muhtemel olumsuz senaryo, 2001 yılında olduğu gibi, Guantanamo tutuklularının Celalabad şehrinde

[33]Bovington, *a.g.e.,* s. 116.

sözde DTİH "*eğitim kampı"*nda yaşadıkları olabilir. Terör faaliyetleri yürütmek isteyen gruplar içerisinde Uygur kökenli kişilerin olma ihtimali vardır. Bu kabul edilse bile, kendi başlarına bu kişilerin, UÖB'de terör eylemlerinde bulunabileceklerine dair kapasitelerinin olmadığı bir gerçektir. Birçok Uygur'un, Çin devleti düşmanlığı göz önüne alındığında, Uygur bağımsızlık hareketinin hedefine ulaşmak için şiddet kullanmak isteği de olabilir. Kanaatimiz bu insanların önemli bir dış destek elde etmede başarılı olamadıkları yönündedir. Militan Uygurların bir cihad ideolojisini benimsemiş olduklarına dair hiçbir kanıt yoktur.

ABD'nin 2002 yılında DTİH'i terör örgütleri listesine almasından bu yana sözde Uygur terör tehdidinin var olduğu iddiaları kaçınılmaz olmuştur. Bu açıdan bakıldığında ABD'nin "*Uygur terörizm*" konusunda hatalı bir tutum içerisinde olduğunu kabul etmek gerekir. Ne yazık ki, Uygurlar için, 2002 yılında yapılan terör suçlamaları ve "*terörle mücadele endüstrisi*" tarafından oluşturulan kirli bilgi üretiminin uzantısı Uygur diaspora aktivistlerinin mücadelesine de zarar vermiştir.

2002 yılından bu yana, insan hakları örgütleri ÇHC'ye başvurarak Çin sınır bölgelerinde faaliyet gösteren Uygur siyasi ve dini oluşumlarına karşı yürütülen tutumun yanlışlıklarını ortaya koymuştur[34]. 2002 yılından sonraki dönemde ÇHC'nin tavrı ile binlerce Uygur tutuklanmıştır. Enteresan olanı, tutukluların tamamı sadece terörizmle ilgili suçlardan gözaltına alınmıştır. Bu durum hakkında eleştirel ifadeler kullanmış birçok araştırmacı, Çin içinde binlerce Uygur'un bu tutuma muhatap olduğunu ortaya koymuştur. Mesela Hong Kong merkezli South China Morning Post gazetesine göre sadece 2005 yılında 18.000 Uygur'un bölücü/terörist faaliyetlerde bulunma şüphesiyle gözaltına alınarak tutuklandığını yazmıştır[35].

Sonuç olarak; birçok Uygur gencinde giderek artan baskı, zulüm, yok sayma vs. sebepler yüzünden algılarında Doğu Türkistan içinde veya komşu ülkelerde marjinal hale gelen duygular ortaya çıkartmıştır. Bununla

[34]Human Rights Watch, *Devestating Blows: Religious Repression of the Uighurs in Xinjiang*, Vol. 12, No. 2 (c), 11 Nisan 2005; Uyghur Human Rights Project (UHRP), *Persecution of Uyghurs in the Era of the "War on Terror*, 16 Ekim 2007; UHRP, *A Life or Death Struggle in East Turkestan: Uyghurs Face Unprecedented Persecution in Post-Olympic Period*, 4 Eylül 2008. Krş için bkz., Roberts; *a.g.m.*, s. 14, not 45.

[35]http://www.cecc.gov/publications/commission-analysis/arrests-in-xinjiang-top-18000-for-crimes-including-state-security/24.9.2013;
http://docs.uyghuramerican.org/Persecution_of_Uyghurs_in_the_Era_of_the_War_on_Terror.pdf/ 24.9.2013.

birlikte Uygurları "*küresel terörizm*" ile yan yana koyma çabasında olan ÇHC'ye yönelik ciddi uluslararası eleştiriler de olmuştur. Ayrıca, sözde Uygur terör tehdidi iddiaları Çin dışında bir nevi sürgün hayatı yaşayan çok sayıda Uygur aktivist tarafından reddedilmiştir. Aynı zamanda bu aktivistler DTİH veya marjinal terör gruplarıyla bağlarının olduğu iddialarına sert tepkiler göstermiştir. Bütün bunlara ilave olarak ÇHC yetkilileri tarafından suçlanan kişilerin sözde Uygur terör tehdidi konusunda çarpık ve tutarsız iddiaları bilerek ve bir amaca yönelik olarak piyasaya sürülmüştür. ÇHC bu sayede marjinalleşen Uygurlar üzerinde baskı ve asimilasyonlarına kılıf arama cihetine gitmiştir.

3. Terör Karşı Küresel Savaşta Çin ve Uygurların Geleceği

Genellikle sözde Uygur terör tehdidi konusunda dile getirilen varsayımlar tartışmalı olsa da kaygı verici bir durumla karşılaşabileceği hatırdan çıkarılmamalıdır. ABD'nin özellikle Bin Ladin'in öldürülmesinden sonra kendi "*teröre karşı küresel savaş*" konusundaki söylemlerini, ÇHC terörle mücadele politikaları ile ters yönde hareket ediyormuş gibi görünmektedir. Durumun farkında olan Çinli yetkililer özellikle son dört yılda UÖB'de patlak veren etnik şiddet olayları bağlamında, sözde Uygur terör tehdidi konusunu kendi söylem ve politikaları üzerine yoğunlaştırmıştır.

3.1- 5 Temmuz 2009 Urumçi Olayları

Sözde Uygur terörüyle mücadelede ÇHC'nin politikalarına hizmet eden ve artan önlemlerine katkı yapan en önemli olay UÖB başkenti Urumçi'de 5 Temmuz 2009 tarihinde gerçekleşmiştir. Aslında sadece bu olayın analizi Doğu Türkistan meselesinin tahlili noktasında birçok ipucu verebilir. Şiddet olayları Çinliler ile Uygurlar arasında etnik çatışmaya dönüşmüştür. İlk olaylar 26 Haziran 2009'da Guangdong eyaletindeki bir oyuncak fabrikasında meydana gelmiş, iki Uygur'un öldürülmesini protesto etmek isteyen kişilere karşı yapılan orantısız güç kullanımı vahim sonuçlar doğurmuştur. Çin güvenlik güçleri göstericilere sert müdahalelerde bulunmuştur. Çinli yetkililer ise protestonun terör amaçlı olduğunu iddia etmiştir[36].

Çin medyasına göre çatışmalarda 46'sı Uygur olmak üzere 184 kişi hayatını kaybetmiş, 1680 kişi yaralanmış, 1434 kişi ise

[36]http://www.zaman.com.tr/dunya_cin-disisleri-bakanligi-urumcide-yasananlar-barisci-protesto-degildi_866969.html/ 24.9.2013.

tutuklanmıştır[37]. Rabia Kadir olaylarla alakalı verdiği beyanatta: "*Edindiğimiz bilgilere göre ölü sayısı 1000'in üzerinde, kimileri de 3.000 rakamını telaffuz ediyor"* ifadelerini kullanmıştır. Çin Haber ajansı tarafından Uygur göstericilerin yüzlerce aracı ateşe verdiği, 14 ev ve 200'ü aşkın dükkânı tahrip ettiği iddia edilmiştir. UÖB mahalli idarecilerinin açıklamasında ise olayların Rabia Kadir liderliğindeki, Dünya Uygur Kongresi tarafından provoke edildiği iddialarına yer verilmiştir[38]. Rabia Kadir, iddiaların hayal ürünü olduğunu defalarca kamuoyu ile paylaşmıştır.

Genel kanaat Urumçi olaylarının Komünist Çin'in 1949 yılından bu yana Uygurlara uyguladığı kötü muamele ve asimilasyon politikalarının bir sonucu olduğu yönündedir. Olaylardan sonra Çinli yetkililer bölgedeki internet erişimini kapatmış, dahası telefon hizmetlerini sınırlandırmıştır. Bölge hükümeti tarafından UÖB'de gece sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş, polis Çinli ve Uygur mahalleleri arasında koridor oluşturmuştur. Çinlilerin koridoru geçerek kendilerine saldırdığını ifade eden Uygurlar, bir gün sonra protesto gösterisi düzenlemiştir. Bu arada Çinliler de ırkdaşlarının tutuklanması nedeniyle polise tepki gösteren kalabalık gruplar oluşturmuştur. Olayların sakinleşmemesi üzerine Urumçi'ye 20.000 takviye asker gönderilmiştir[39]. ÇHC yetkilileri olaylarda ölümlerin arkasındaki kişilerin idam edileceğini açıklamıştır. Olayların tırmanması üzerine Çin Devlet Başkanı Hu Jin-tao, 8 Temmuz'da, G8 zirvesi için bulunduğu Roma ziyaretini keserek Pekin'e dönmüştür[40].

Olayların Kaşgar'a sıçraması üzerine Çinli yetkililer, 10 Temmuz'da yabancı habercilerin şehri terk etmelerini istemiştir. Tursun Gül isimli bir Uygur'un 7 Temmuz'da zırhlı araçların önünde tek başına dikilerek yaptığı eylem, Tiananmen Meydanı olaylarına benzetilmiş ve Urumçi olaylarının

---

[37]https://doc.es.amnesty.org/cgi-bin/ai/BRSCGI/JUSTICE%20JUSTICE%E2%80%9D%20THE%20JULY%202009%20PROTESTS?CMD=VEROBJ&MLKOB=28970424646/24.9.2013; http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/8137432.stm/24.9.2013.

[38]http://www.sabah.com.tr/Dunya/2009/07/10/olu_sayisi_1000in_uzerinde/24.9.2013; http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/07/090710_china_curfew.shtml/ 24. 9. 2013.

[39]http://www.zaman.com.tr/dunya_sincandaki-olaylari-cikaran-kisileri-idam-edecegiz_867388.html/24.9.2013;http://yenisafak.com.tr/dunya-haber/uygura-gozdagi-11.07.2009-197346/24.9.2013;http://www.zaman.com.tr/dunya_urumcide-sular-durulmuyor_867533.html/24.9.2013.

[40]http://www.milliyet.com.tr/Dunya/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=1115699/25.9.2013;http://www.zaman.com.tr/dunya_urumcide-sulardurulmuyor_867533.html/ 25.9.2013;http://tr.wikipedia.org/wiki/Temmuz_2009_Urum%C3%A7i_ba%C5%9Fkald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1/ 25.9.2013.

sembolü haline gelmiştir[41]. 10 Temmuz'da Urumçi'de Cuma namazının yasaklanması tepkileri arttırmış, bunun üzerine bazı camilerde ibadete izin verilmiştir. Namaz sonrasında olayları protesto etmek isteyen Uygurlara ise müdahale edilmiş ve birçok kişi gözaltına alınmıştır. İki Uygur, 13 Temmuz'da Urumçi polisi tarafından vurularak öldürülmüş, bir kişi de yaralamıştır[42].

3.2- 5 Temmuz Urumçi Olaylarına Tepkiler

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri Navi Pillay, olaylarda can kaybının artmasından endişe duyduklarını dile getirmiştir. AB Dönem Başkanlığı açıklamasında, Urumçi'de yaşanan çatışmalardan "*derin endişe*" duyulduğu, can kaybının ise "*esefle karşılandığını*" belirtmiştir. Açıklamada ayrıca taraflara sükûnet telkin edilerek sorunun barışçıl yolla çözülmesi çağrısı yapılmıştır. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) orantısız güç kullanılmasından derin endişe duyulduğuna dair yaptığı açıklamasında Çin'den, ülkedeki Müslüman azınlığının sorunlarının temel nedenleriyle mücadele edecek şekilde daha geniş bir bakış açısıyla yaklaşmasını istemiştir. İİT Genel Sekreteri Ekmelettin İhsanoğlu, Uygurların bir korku ikliminde yaşamaya zorlanmalarından derin üzüntü duyduklarını, Uygur halkının sorunlarının salt güvenlik önlemleriyle çözülemeyeceğini ifade etmiştir. İhsanoğlu, Çin'deki olayları teşkilat olarak yakından takip etmeye devam edeceklerini de sözlerine eklemiştir[43].

Beyaz Saray sözcüsü Robert Gibbs, Doğu Türkistan'da yaşanan can kayıpları konusunda ABD'nin duyduğu üzüntüyü ve derin kaygıyı dile getirerek, tarafları sükûnete davet etmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ise tüm taraflara itidal çağrısında bulunmuş ve UÖB'deki etnik çatışmalardan duyulan derin endişeyi dile getirmiştir. Fransa Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Eric Chevallier kontrolden çıkan olaylarla ilgili endişesini

[41]http://archive.is/J0Ev/25.9.2013;
http://haber.gazetevatan.com/Herkes_kacti_bir_ben_kaldim/247991/1/gundem/25.9.2013;
http://m2.samanyoluhaber.com/Uygurlarin-simgesi-o-ani-anlatti-haberi-305489.html/
25.9.2013.

[42]http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/07/090713_xinjiangviolence.shtml/
25.9.2013;http://www.zaman.com.tr/gundem_cin-polisi-2-uygur-turkunu-daha-oldurdu_868977.html/25.9.2013;http://cnreviews.com/life/news-issues/untrue-uighur-execution-reports-the-onion-mocks-china_20090721.html/ 25.9.2013.

[43]http://www.milliyet.com.tr/Guncel/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&KategoriID=24&ArticleID=1115245&Date=08.07.2009&b=Dunyadan%20tepki%20yagiyor/ 25.9.2013;
http://www.zaman.com.tr/gundem_urumcideki-olaylar-iktyi-hareketlendirdi_867389.html/
25.9.2013.

"*yaşananlara muhtemelen bir Avrupa tepkisinin olacağı*" cümlesiyle ifade etmiştir[44]. İsviçre Dışişleri Bakanlığı her iki tarafı sükûnete davet ederek yaşananlardan endişe duyduğunu açıklamıştır. Ayrıca olaylarda hayatını kaybedenlerin ailelerine başsağlığı dilenmiş ve Çin'in basın ve ifade özgürlüğüne saygı göstermesi talep edilmiştir. Japonya Dışişleri Bakan Yardımcısı Mitoji Yabunaka verdiği demecinde: "*Japon hükümeti meseleyle yakından ilgileniyor ve yaşananlardan endişe duyuyor*" ifadelerine yer vermiştir[45].

Gelişen ve vahim sonuçlar doğuran olaylar üzerine Çinli ve Kazak yetkililer, UÖB'yi ziyaret etmek isteyen Kazakistan vatandaşlarının vizelerini askıya almıştır. Ayrıca Kazakistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü 1.000'den fazla Kazakistan vatandaşının bölgeyi terk ettiğini açıklamıştır. Rusya Dışişleri Bakanlığı ise UÖB'deki çatışmaların Çin'in içişleriyle alakalı bir durum olduğunu savunmuştur[46].

Uluslararası Af Örgütü'nün Asya-Pasifik Yardımcı Direktörlüğü görevini yürüten Roseann Rife; "*Çinli yetkililer, ölen ve gözaltına alınanlar için hesap vermeliler. Barışçıl bir şekilde görüşlerini dile getirdikleri veya dernek kurma ve toplanma özgürlüklerini kullandıkları için gözaltına alınanlar derhal salıverilmelidir. Ölüm cezasına başvurmadan, uluslararası standartlara uygun tarafsız mahkemelerin görevlendirileceği adil ve tam bir soruşturma başlatılmalıdır*" şeklindeki beyanatıyla olaylara sert tepki göstermiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü, Çin'in bölgedeki gerilimi yatıştırmasını istemiş ve olaylar hakkında bağımsız bir soruşturma başlatılmasına, Çin'i de bu soruşturmaya izin vermeye çağırmıştır. Örgüt ayrıca Çin'in uluslararası kurallara saygı göstermesini ve göstericilere orantısız güç kullanmamasını istemiştir[47].

---

[44]http://archive.is/yGqN/25.9.2013;http://www.ntvmsnbc.com/id/24981949//25.9.2013; http://tr.wikipedia.org/wiki/Temmuz_2009_Urum%C3%A7i_ba%C5%9Fkald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1/25.9.2013

[45]http://www.swissinfo.ch/eng/news_digest/Violence_in_Xinjiang_worries_foreign_ministry.html?cid=7499024/25.9.2013;http://en.wikipedia.org/wiki/July_2009_%C3%9Cr%C3%BCmqi_riots/25.9.2013.

[46]http://176.9.17.140/en/news/kazakh-foreign-ministry-above-1000-kazakh-citizens-leave-xinjiang-due-riots/25.9.2013; http://dunya.milliyet.com.tr/rusya--sincan-uygur-ozerk-bolgesi-ndeki-olaylar-cin-in-icisleri/dunya/dunyadetay/08.07.2009/1115424/default.htm/25.9.2013/ http://www.mea.gov.lk/index.php/en/media/news-archive/2025-recent-riots-in-xinjiang-region-china/25.9. 2013.

[47]http://tr.wikipedia.org/wiki/Temmuz_2009_Urum%C3%A7i_ba%C5%9Fkald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1/25.9.2013;http://bianet.org/bianet/dunya/115708-hrw-cin-sincan-icin-bm-heyetine-kapilarini-acsin/25.9.2013.

3.3- 5 Temmuz Urumçi Olaylarına Türkiye'nin Bakışı

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan demecinde Doğu Türkistan'daki olayların vahşet boyutuna vardığını, bir an evvel engellemesi ve sorumlularının adalet karşısına çıkarılması gerektiğini belirtmiştir. Erdoğan ayrıca olayı Türkiye'nin geçici üyesi olduğu BM Güvenlik Konseyi'ne taşıyacaklarını duyurmuştur. UÖB'de yaşananların "*iç meselesi*" olduğunu savunan Çin ise Türkiye'nin bu girişimine karşı çıkmıştır. Erdoğan, Türkiye'de başbakanlık düzeyinde bir ilki gerçekleştirerek, İtalya'da düzenlediği basın toplantısında Doğu Türkistan'da yaşananlar hakkında "*adeta bir soykırımdır*" ifadesini kullanmıştır. ÇHC Dışişleri Bakanlığı sözcüsü, Erdoğan'ın bu açıklamasını "*akla ve mantığa uymayan sözler*" olarak nitelendirmiştir. 10 Temmuz'da Dışişleri Bakanlığı tarafından "*Çin Halk Cumhuriyeti'nden de, aramızda bir dostluk köprüsü oluşturan Uygurların, barış, güven ve huzur içinde yaşamaları için gerekli ortamı sağlamasını bekliyoruz. Bunun, uluslararası toplum ve Türkiye için haklı bir beklenti olduğunu düşünüyoruz*" şeklinde bir açılama yapılmıştır[48].

3.4- 5 Temmuz Urumçi Olaylarının Değerlendirilmesi

5 Temmuz olayları 1949 yılından bu yana bölgede yaşanan en şiddetli etnik çatışmaları doğurmuştur. ÇHC'nin olayları değerlendirirken takındığı tavır birçok tutarsızlığı bünyesinde barındırmış, aynı zamanda "*Uygur terörü*" ifadesini sıklıkla dile getirmiştir. Bununla da yetinmeyen ÇHC, mütemadiyen Uygur grupların yurtdışından kışkırtıldığını da iddia etmiştir. Olay, ÇHC'nin UÖB'de siyasi sesi kısıtlamayı amaçlayan politikalarını hayata geçirdiği yeni bir dönem başlatmıştır.

Şiddet sonrasında, UÖB Hükümet'i protestoların organize edilmesine karışan kişileri büyük bir çaba ile avlama harekâtı başlatmış, tutuklananlar ivedilikle mahkûm edilerek ağır cezalara çarptırılmıştır. Tutuklanan veya hapis cezasına çarptırılanların net sayısı bilinmemektedir. Ancak Financial Times gazetesinin haberine göre en az 4.000 Uygur olayları takip eden iki hafta içinde tutuklanmıştır. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne göre, çoğu evlerinden alınıp tutuklanan Uygurların büyük bir kısmının akıbeti bilinmemektedir. Bu şekilde "*kaybolan*" kişi sayısı bilinmemekle birlikte, İnsan Hakları İzleme örgütleri aile üyeleriyle yaptıkları görüşmeler sonucu

[48]http://news.xinhuanet.com/english/2009-07/09/content_11681745.htm/25.9.2013; http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2009/07/090714_chinaturkey.shtml/25.9.2013; http://www.mfa.gov.tr/no115-06-temmuz-2009-sincan-uygur-ozerk-bolgesinin-baskenti-urumcide-meydana-gelen-olaylar-hk.tr.mfa/25.9.2013.

43 kaybolma vakası tespit etmiştir. Kaybolanlar arasında birçoğu 14 yaş altı gençler bulunmaktadır. İnsan Hakları grupları tutuklama sürecinden itibaren birçok ihlal ve keyfi tutumun yaşanması yanında, sıklıkla işkence örneklerine de rastlandığını ortaya koymuştur[49].

Çin Hükümeti'nin aldığı sert tedbirleri Uygur muhalefetini bastırmak için tasarladığını söylemek mümkündür. Fakat bu tedbirler değerlendirildiğinde ters sonuçlar doğurduğu kabul edilebilir. Mesela, Temmuz 2011 sonrasında şiddet olayları Hoten ve Kaşgar şehirlerinde tekrar yaşanmıştır. Bu olayların uluslararası gözlemciler tarafından araştırılamamış olması yanında, ÇHC hem ülke içi hem de dışında sözde Uygur terörizminin giderek arttığı ve daha tehlikeli bir tehdit haline geldiği iddiasını yaymaya çalışmıştır. ÇHC bununla da yetinmeyerek yapılan terörist faaliyetlerin kaynağını Pakistan'a dayandırmıştır. ÇHC görevlilerinin ifadeleri sözde Uygur terörist guruplarının Pakistan'da eğitim gördüklerini ve şiddet eylemleri yaptıkları iddiasını yinelemiştir. Uluslararası terörist gruplarının Uygur bağlantısı iddiaları Çin Hükümeti için olağandışı olmadığını daha önce ifade etmiştik. Buna rağmen ÇHC, 2011 sonrasında Pakistan'ın Uygur terörizm için bir eğitim merkezi haline geldiğini özellikle belirtmiştir. Araştırmacılar, Çin iddialarının Çin-Pakistan ilişkileri nasıl etkileyeceğine dair birçok spekülasyon ortaya atmasına rağmen, enteresan bir şekilde bu suçlamalar iki ülke arasındaki bağları güçlendirmeye yardımcı olmuştur. Bu durum ÇHC'ye daha iddialı bir Çin anti-terörizmi için zemin hazırlamıştır[50].

Sonuç

ÇHC tarafından terörle mücadele politikasının yoğun bir şekilde uygulanması, özellikle 5 Temmuz Urumçi olaylarından sonra, sözde Uygur terör tehdidi gerçekliğini tartışmalı hale getirmiştir. Ortaya çıkan sonuçta birkaç paradoksun yaşanması muhtemeldir. Mesela, artan sözde Uygur terör tehdidi iddiaları ÇHC'nin UÖB'de Han göçmenleri sayısındaki artışla ilişkisini göstermiştir. ÇHC, Uygur nüfusuyla başa çıkabilmenin yolunu bölgeye çok sayıda göçmen yerleştirmede görmektedir. 5 Temmuz olaylarından sonra Çin'in Uygurlara karşı aldığı sert önlemler sonrasında ortaya çıkan netice ve artan etnik gerginlik ayrıca değerlendirilmelidir. Muhtemelen sadece artan etnik gerginlik dahi, daha fazla şiddete yol açacak

[49]http://report2010.amnesty.org/25.9.2013,s.21-25;http://www.hrw.org/en/node/79301/ 25.9.2013; UHRP, *a.g.m.*, s. 42-52.

[50] http://www.nytimes.com/2011/08/02/world/asia/02china.html/25.9.2013; *Roberts, a. g. m.*, s.11;http://seattletimes.com/html/nationworld/2016600417_apaschinaterrorism.html/ 25.9.2013.

ve UÖB'de çatışma potansiyelini artıracaktır. Çin'in yurtiçi ve uluslararası politikalarla terörle mücadele şekli aslında Pakistan-Çin askeri üslerin kurulmasını beraberinde getirebilir. Bu sonuç ise Güney Asya'da daha vahim sonuçlar doğurabilecek genel güvensizlik ortamına dönüşebilir.

Son olarak bu politikaların, onlarca acı sonucu olmakla beraber, Çin için tehlikeli bir oyun olduğunu belirtmek gerekir. Bu durum Güney Asya'da tarihin hiçbir devrinde yaşanmamış bir şekilde Çin'e karşı İslami aşırılığa dönüşebilir. Ayrıca az sayıdaki Uygur özgürlük savaşçılarına dış destek getirebilir. Aynı şekilde bu türden özgürlük savaşçılarına Uygurlar arasında daha kapsamlı halk desteğini de doğurabilir. Bu nedenle ÇHC Hükümetleri kendilerini soktukları açmazı bir defa daha okumalı, aşırı abartılı sözde Uygur terör tehdidi iddialarına son vermelidir.

KAYNAKLAR

ALPTEKİN, Erkin, "Doğu Türkistan'a Şingcang ismi verilişinin 95. yıldönümü", *Bayrak Gazetesi,* 14 Kasım 1979.

BOVINGTON, Gardner, *The Uyghurs: Strangers in their Own Land,* Columbia Univ. Press, 2010.

BUĞRA, M. Emin, *Doğu Türkistan Tarihi Coğrafî ve Şimdiki Durumu,* Güven Matbaası, İstanbul 1952.

CLARKE, Michael; "China's 'War on Terror' in Xinjiang: Human Security and the Causes of Violent Uighur Separatism*", Regional Outlook*, Griffith Asia Institute, 2007.

CLOUD David S.- JOHNSON, Ian, *In Post-9/11 World, Chinese Dissidents Pose U.S. Dilemma,* Oxford Universty Press, New York 2010.

ÇANDARLIOĞLU, Gülçin, *Özgürlük Yolu, Nurgocay Bahadır'ın Anılarıyla Osman Batur,* DTV Yay., İstanbul 2006.

DEMİR, İdil Nilay; *Xin-jiang'da Çin Politikası*, (A. Ü. Sinoloji Anabilim Dalı Basılmamış Lisans Tezi), Ankara 1988.

FLETCHER, Holly-Bajoria, Jayshree, *A Backgrounder: The East Turkestan Islamic Movement (ETIM),* Council on Foreign Relations Publication 9179.

GUNARATNA, Rohan- Pereire, Kenneth George; "An Al-Qaeda Associate Group Operating in China?" *China and Eurasia Forum Quarterly,* vol. 4m, No. 20 (2006).

GUNARATNA, Rohan, *Inside Al Qaeda: Global Network of Terror,* Columbia University Press 2002.

KAN, Shirley A., *U.S.-China Counterterrorism Cooperation: Issues for U.S. Policy,* Congressional Research Service, 15 July 2010.

KUL, Ömer, *Osman Batur ve Doğu Türkistan Millî Mücadelesi (1941-1951),* (İstanbul Üniversitesi, Sos. Bil. Enst. Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2009.

LI, Sheng, *Çin'in Xin-jiang Bölgesi Geçmişi ve Şimdiki Durumu,* (Çev. Xu Xinyue), Xin-jiang Halk Yayınevi, Urumçi 2006.

MCGREGOR, Andrew, "Will Xinjiang's Turkistani Islamic Party Survive the Drone Missle Death of its Leader?" *Terrorism Monitor*, Vol. 8, Issue 10, The Jamestown Foundation, March 11, 2010.

MILLWARD, James, "Violent Separatism in Xinjiang: A Critical Assessment" *Policy Studies,* No. 6, East-West Center 2004, s. 1-62.

PATRICK, Shawn M., *Uyghur Movement: Insurgency in Xinjiang,* Monograph of the School of Advanced Military Studies, Leavenworth, Kansas 2010.

PINNEY, Jason S.; "The Uighurs at Guantanamo: 'Sometimes We Just Didn't Get the Right Folks'", *Northwestern University Law Journal,* Vol. 1, No. 1.

REED, J. Todd- RASCHKE, Diana; *The ETIM: China's Islamic Militants and the Global Terrorist Threat (PSI Guides to Terrorists, Insurgents, and Armed Groups,* Hardcover 2010.

ROBERTS, Sean, "A 'Land of Borderlands': Implications of Xinjiang's Trans-border Interactions", *Xinjiang: China's Muslim Borderland,* (Ed. S. Frederick Starr), M. E. Sharpe, 2004.

ROBERTS, Sean; "Imaginary Terrorism? The Global War on Terror and the Narrative of the Uyghur Terrorist Threat", *The George Washington University,* March 2012.

TAŞAĞIL, Ahmet; "Esaretteki Son Türk Yurdu", *Tarih ve Medeniyet,* No: 37, Nisan 1997.

UHRP, *A "Life or Death Struggle" in East Turkestan: Uyghurs Face Unprecedented Persecution in Post-Olympic Period*, 4 Eylül 2008.

UHRP, *Persecution of Uyghurs in the Era of the "War on Terror"*, 16 Ekim 2007

United States Department of State, *Patterns of Global Terrorism 2003,* Nisan 2004, s. xii, not 1.

WANG, John Z., "The Eastern Turkistan Islamic Movement: A Case Study of a New Terrorist Organization in China", *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology,* 47(5), 2003.

WINES, Michael, *Militant Band Claims Role in Western China Attacks,* http://www.nytimes.com/2011/09/09/world/asia/09china.html/24.9.2013.

ZHENG, Yongnian-Lim, Tai Wei; "China's New Battle with Terrorism in Xinjiang", *East Asian Institute Background Brief No. 446,* National University of Singapore, Nisan 2009.

EK: SÖZDE UYGUR TERÖR EYLEMLERİNİN ANALİZİ (1990-2011)

TARİH		EYLEM	DEĞERLENDİRME
TERÖR OLARAK NİTELENDİRİLEMEYECEK OLAYLAR			
1	5 Nisan 1990	Barın'da 100'den fazla ölü veya yaralanma	Organize ayaklanma, sivillere saldırı veya kasaba işgali amaçlanmamıştır.
2	5 Şubat 1992	Urumçi'de 20 kişinin yaralandığı otobüs patlaması	Olayın amacı, yapılış şekli ve destekçileri hakkında çok az güvenilir bilgi vardır.
3	23 Ağustos 1993	Yencheng'de bir devlet memuru ve bir imamın bıçaklanması	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Kişisel dava olabilir. Muhatapların Uygur olması dikkate alınmalı.
4	22 Mart 1996	Xinhe'de İslam Derneği başkan yardımcısının vurulması	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Kişisel dava olabilir. Muhatapların Uygur olması dikkate alınmalı.
5	29 Nisan 1996	UÖB devlet yetkilisinin evine saldırı, dört kişinin öldürülmesi	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Ancak yerel bir hükümet yetkilisine yapılan saldırı siyasi amaçlı olabilir. Muhatapların Uygur olması dikkate alınmalı.
6	12 Mayıs 1996	Kaşgar'da İslam Derneği temsilcisi ve oğluna saldırı	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Kişisel dava olabilir.
7	15 Temmuz 1996	15 kişinin öldüğü Xayar hapishanesindeki isyan	ÇHC olayın planlı olduğunu iddia etmişse de olay hakkında güvenilir bilgi azdır. Planlı olsa bile, bir hapishane isyanını terör eylemi saymak mümkün değildir.
8	5 Şubat 1997	300'den fazla kayıplara neden Gulca düzenlenen bir isyan	Bir protesto olarak başlayan olay muhtemelen planlanmadan yapılmıştır. Dini kısıtlamaları protesto eden Uygur erkekleri ile güvenlik güçleri arasında çatışmalar yaşanmıştır. Olayları kimin başlattığı belirsizdir. Kesin olan olayın kasıtlı yapılmadığıdır.
9	23 Mart 1997	Aksu bölgesinde bir devlet memuru ve eşinin öldürülmesi	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Kişisel bir dava olabilir.
10	Şubat 1997	İstanbul Çin Konsoloslu-ğu'na ateş açılması	Bağımsız bir protesto olması kuvvetle muhtemeldir.
11	4 Haziran 1997	Hoten'de mahalli bir hükümet yetkilisinin evinde öldürülmesi	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Ancak yerel bir hükümet yetkilisine yapılan saldırı siyasi amaçlı olabilir. Muhatapların Uygur olması dikkate alınmalı.
12	6 Kasım 1997	Aksu İslam Birliği Başkanı'nın öldürülmesi	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Ancak yerel bir hükümet yetkilisine yapılan saldırı siyasi amaçlı olabilir. Muhatabın Uygur olması dikkate alınmalı.

13	27 Ocak 1998	Yecheng'de mahalli bir hükümet yetkilisi ile imamın öldürmesi	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Ancak yerel bir hükümet yetkilisine yapılan saldırı siyasi amaçlı olabilir. Muhatabın Uygur olması dikkate alınmalı.
14	Ocak-Şubat 1998	Kaşgar bölgesinde zehirlenme vakaları	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Olayı terör eylemi olarak nitelemek mümkün değildir.
15	23 Ağustos 1999	Kaşgar'da polis yetkilisi ve oğlunun öldürülmesi	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Ancak polis memuruna yapılan saldırı siyasi amaçlı olabilir. Muhatabın Uygur olması dikkate alınmalı.
16	11 Ekim 1999	Hoten'de bir pamuk işleme tesisinin yanması	Kimsenin yaralanmadığı olayın siyasi amaçlı terör saldırısından ziyade sabotaj olma ihtimali fazladır.
17	24 Ekim 1999	Bir polis memuru ve bir şüphelinin ölümüne neden olan Zepu polis karakoluna saldırı	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Ancak polis memurunun öldürülmesi siyasi amaçlı olabilir. Muhatabın Uygur olması dikkate alınmalı.
18	Mayıs 2000	Kırgızistan'da Çinli işadamlarının kaçırılıp öldürülmesi	Olay hakkında güvenilir bilgi yoktur. Olayın sahte pasaport yapımında muhataplar arasında çıkan ihtilaf yüzünden gerçekleştiği tahmin edilmektedir.
19	Mayıs 2000	Kırgızistan'da çarşı yangını	Olay hakkında güvenilir bilgiler azdır. Çarşı sahibinin Uygur olması ve Kırgızistan'daki Uygurlar arasında aktif olması bir iç çekişme olarak değerlendirilebilir. Siyasi veya terör olarak lanse etmek mümkün değildir.
20	25 Mayıs 2000	Kırgızistan'da Çinli işadamının ölümünü araştıran UÖB yetkililerine yapılan saldırı	Olayın gerçekleri karanlıktır. Fakat pek çok kanıt siyasi amaçlı şiddet olmadığını göstermektedir. Görevlilere saldırı ve daha sonra birini öldüren kişi Kazakistan'da tutuklanmıştır. Olaya karışan kişilerin suç grubu üyesi oldukları yönündedir.
21	Mart 2000	Kırgızistan'da bir Uygur işadamı cinayeti	İstanbul'da birçok Çinli işadamının öldürülme vakaları görülmüştür. Bunları terör saldırısından ziyade münferit olay olarak değerlendirmek daha sağlıklı olur.
22	3 Şubat 2001	Kaşgar bölgesinde bir mahkeme görevlisinin evine saldırı ve yetkilinin ölümü	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Kişisel bir dava olabilir. Muhatabın Uygur olması dikkate alınmalı.

23	Mayıs 2002	Kırgızistan'daki ABD Büyükelçiliği'ni bombalama girişimi	Çinli yetkililerin Uygurlara karşı yaptığı birçok şüpheli suçlamanın benzeridir. Buradaki iddia ise ABD Elçiliği'nin haritası bir Uygur'un üzerinde yakalanmış ve onlar büyükelçiliği bombalamayı düşünmekteydi. Büyükelçiliğe saldırı niyetine dair suçlamaların gerçekliğine dair hiçbir somut kanıt bulunmaktadır.
24	8 Ağustos 2005	Fujian Eyaletinde bombalama	2008'de TİP olduklarını iddia eden bir grup, YouTube'da yayımlanan bir video ile saldırının sorumluluğunu üstlenmiştir.
25	13 Mart 2008	Guangzhou'da bir araç tamir fabrikasında patlama	Fujian olayındaki gibi bunu da TİP'in yaptığına dair iddialar yer almaktadır. ÇHC, patlamada Uygurların bir ilgisinin olmadığını belirtmiştir. Ayrıca internette paylaşılan videoda birçok yanlış bilgi bulunmaktadır.
26	5 Mayıs 2008	Şanghay'da bir otobüste patlama	Fujian ve Guangzhou bombalama olayları gibi, TİP ile ilişkili olduğunu düşündüren internet paylaşımları vardır. ÇHC, patlamada Uygurların parmağı olduğunu iddia ederken, terörist saldırı olmadığını belirtmiştir.
27	17 Mayıs 2008	Zhejiang eyaletinde bir traktör ile bir minibüsün çarpışması sonucu patlama	Fujian ve Guangzhou bombalama olayları gibi, TİP ile ilişkili olduğunu düşündüren internet paylaşımları vardır. ÇHC, patlamada Uygurların parmağı olduğunu yalanlamıştır.
28	21 Temmuz 2008	Yunnan Eyaleti Kunming bölgesinde iki otobüsün çarpışması sonucu meydana gelen patlamalar	Fujian ve Guangzhou bombalama olayları gibi, TİP ile ilişkili olduğunu düşündüren internet paylaşımları vardır. ÇHC, patlamada Uygurların parmağı olmadığını belirtmiştir.
29	4 Ağustos 2008	Kaşgar'da polis grubuna saldırı	Pekin Olimpiyatları sırasında vuku bulan saldırı Uygur terörizmi delili olarak lanse edilmiştir. Aslında bu olayın bir terör eylemi olup-olmadığı da tartışmalıdır. İddiaya göre iki Uygur, sabah sporu yapan bir grup polisin üzerine bir kamyon sürmüş ve daha sonra bıçaklı saldırı gerçekleştirmiştir. Bu olay siyasi amaçlı, kişisel bir kan davası veya bölgedeki polise karşı ani şiddet patlaması olarak değerlendirilebilir.

30	10 Ağustos 2008	İki kişinin ölümü ve birçok kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan Kuqa'daki bir dizi bombalı saldırı	Olay hakkında çok az bilgi bilinmekle beraber kişisel bir dava olma ihtimali vardır. TİP'in saldırıların sorumluluğunu üstlenmesi, geçmişte görülen yanlış beyanlar göz önüne alındığında, objektif bir görüş belirtmemiz zorlaşmaktadır.
31	12 Ağustos 2008	Kaşgar bölgesinde bir kontrol noktasında dört güvenlik görevlisini bıçaklama saldırısı	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Olayın kişisel bir dava olma ihtimali vardır. TİP'in saldırının sorumluluğunu üstlenmesi olayın gerçek olduğunu, geçmişteki yanlış beyanlar göz önüne alındığında, göstermez.
32	27 Ağustos 2008	Araştırma yapan güvenlik görevlilerini bıçaklama sonucu çıkan çatışmalar	Polis tarafından araştırılan insanların ölümleri polisle çatışma sonucunu doğurduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, sebebi ne olursa olsun, saldırının siyasi amaçlı olduğunu göstermez.
33	5 Temmuz 2009	Urumçi olayları	Bu ayaklanmalar 1989'da Tiananmen olaylarından beri Çin'deki huzursuzluğu gösteren en büyük olaydır. Metin içerisinde ayrıntılı bir şekilde üzerinde durduğumuz gibi, kesinlikle terör olarak nitelendirilemez.
34	19 Ağustos 2010	Aksu güvenlik görevlilerini hedef alan patlama	Olay hakkında çok az bilgi güvenilir bil olmakla beraber kişisel bir dava olma ihtimali vardır.
35	18 Temmuz 2011	Hoten bölgesinde polis karakoluna saldırı	Olay hakkında güvenilir olmayan bir kaç detay olmasına ve TİP tarafından üstlenilmesine rağmen, bölgedeki güvenlik görevlilerinin tutumuna karşı girişilmiş bir protesto olduğu kanaati ağır basmaktadır. TİP hususundaki geçmişteki yanlış beyanlar bize olayın terör saldırısı olamayacağını göstermektedir.
36	30 Temmuz 2011	Kaşgar'da şiddetli saldırı ve patlamalar	Olayların ayrıntıları net olmasa da iki Uygur'un insan kalabalığına kamyon sürdüğü, daha sonra bıçak ile saldırdığına dair iddialar vardır. Yine iddiaya göre o gün şehirde iki patlama daha olmuş ve birkaç kişi ölmüştür. TİP'in bu olayın da sorumluluğunu üstlenmesi, şüphe ile bakılmasını beraberinde getirmiştir.

TERÖR OLARAK NİTELENDİRİLEBİLECEK OLAYLAR			
1	28 Şubat 1991	1 kişinin ölümüyle sonuçlanan Kuça otobüs terminalinde patlama	Olayın amacı, yapılış şekli ve destekçileri hakkında çok az güvenilir bilgi vardır.
2	Haziran-Eylül 1993	UÖB'nin güney bölgesinde seri bombalama olayları	Olayın amacı, yapılış şekli ve destekçileri hakkında çok az güvenilir bilgi vardır.
3	27 Ağustos 1996	Bir hükümet binasına saldırı, bir devlet memuru ve bir polisin öldürülmesi	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Siyasi amaçlı veya kişisel bir dava olabilir. Kurbanların Uygur olup-olmadıkları net değildir.
4	25 Şubat 1997	Urumçi'de yaklaşık 100 yaralanmaya sebep olan bomba patlaması	Olay ve amacı hakkında çok az güvenilir bilgi vardır.
5	5 Mart 1998	İstanbul Çin Konsoloslu-ğu'na bombalı saldırı	Olay Türk vatandaşı (Uygur kökenli) bir kişi tarafından gerçekleştirmişse de, bağlantıları, amacı ve yapılış şekli hakkında güvenilir bilgiler azdır. Resmi kuruma yapılması terör saldırısı olarak değerlendirilebilir.
6	7 Nisan 1998	Yencheng'de hükümet yetkililerinin evlerine yapılan ve sekiz yaralının olduğu bombalı saldırı	Olay hakkında çok az bilgi vardır. Ancak yerel bir hükümet yetkilisine yapılan saldırı siyasi amaçlı olabilir.
7	23 Mayıs 1998	Urumçi'de 15 işyerinin kundaklanması	Siyasi amaçlı olması muhtemel olay hakkında çok az bilgi vardır. Yetkililer bunun Doğu Türkistan Kurtuluş Örgütü tarafından yapıldığını savunmuştur.
8	7 Mart 2008	Uçak infilak girişimi	19 yaşındaki Uygur kadının, Urumçi-Pekin arası uçuş sırasında yanıcı bir sıvı kullanmaya çalıştığı iddia edildi. Başka bir iddia da olay Pekin Olimpiyatlarını protesto amaçlı idi. Olayın şekli ve amacı hakkında çok az güvenilir bilgi vardır.
9	8 Ağustos 2008	Gulca bölgesinde bir polis konvoyunun bombalanması	Olayın gerçekleşip-gerçekleşmediği net değildir. Saldırının TİP tarafından gerçekleştirildiğine dair mevcut tek bilgi internette yayımlanan videoya dayandırılmıştır. İddianın meşruiyeti üzerinde ciddi şüpheler göz önünde tutulmalıdır.